

**TRT REPERTUARINDAKİ AĞRI TÜRKÜLERİNİN
ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet DEMİR

2021

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

Danışman

Doç.Dr. Zhyldyz ISMAILOVA

**TRT REPERTUARINDAKİ AĞRI TÜRKÜLERİNİN ŞEKİL VE
MUHTEVA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet DEMİR

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Zhyldyz ISMAILOVA

KARABÜK

2021

İÇİNDEKİLER

1	BÖLÜM	15
1.1	TÜRKÜ VE AĞRI YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	15
1.1.1	TÜRKÜ TÜRÜNÜN TARİHÇESİ	15
1.1.2	AĞRI YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	24
2	BÖLÜM	27
2.1	TRT REPERTUARINDAKİ AĞRI TÜRKÜLERİ.....	27
2.1.1	Kırık Havaları	27
2.1.2	Oyun Havaları.....	28
3	BÖLÜM KIRIK HAVALARI İNCELEMESİ.....	29
3.1	AĞRI DAĞINDAN UÇTUM.....	30
3.1.1	Türkü Bilgileri	31
3.1.2	“Ağrı Dağından Uçtum” Adlı Türkünün Şekil Analizi	31
3.1.3	“Ağrı Dağından Uçtum” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	32
3.2	ALTINI SARRAF BİLİR	34
3.2.1	Türkü Bilgileri	35
3.2.2	“ALTINI SARRAF BİLİR” Adlı Türkünün Şekil Analizi	36
3.2.3	“ALTINI SARRAF BİLİR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	36
3.3	ARPAÇAY’IN KENARI.....	38
3.3.1	Türkü Bilgileri	39
3.3.2	“ARPAÇAY’IN KENARI” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	40
3.3.3	“ARPAÇAY’IN KENARI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	40
3.4	ASLIHAN	42
3.4.1	Türkü Bilgileri	44
3.4.2	“ASLIHAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi	44
3.4.3	“ASLIHAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	45

3.5	BACADAN GEL BACADAN	46
3.5.1	Türkü Bilgileri	47
3.5.2	“BACADAN GEL BACADAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi	48
3.5.3	“BACADAN GEL BACADAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi.....	48
3.6	BEN BAĞA VARDIM	49
3.6.1	Türkü Bilgileri	50
3.6.2	“BEN BAĞA VARDIM” Adlı Türkünün Şekil Analizi	50
3.6.3	“BEN BAĞA VARDIM” Adlı Türkünün Muhteva Analizi.....	51
3.7	GÜLE UYAN SABAHTIR	52
3.7.1	Türkü Bilgileri	53
3.7.2	“GÜLE UYAN SABAHTIR” Adlı Türkünün Şekil Analizi	54
3.7.3	“GÜLE UYAN SABAHTIR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	54
3.8	ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA.....	56
3.8.1	Türkü Bilgileri	57
3.8.2	“ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA” Adlı Türkünün Şekil Analizi	57
3.8.3	“ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	58
3.9	DAĞLARI DAĞLASINLAR	59
3.9.1	Türkü Bilgileri	60
3.9.2	“DAĞLARI DAĞLASINLAR” Adlı Türkünün Şekil Analizi	61
3.9.3	“DAĞLARI DAĞLASINLAR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	62
3.10	DEMİŞHAN’IN YAMACI.....	63
3.10.1	Türkü Bilgileri	65
3.10.2	“DEMİŞHAN’IN YAMACI” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	66
3.10.3	“DEMİŞHAN’IN YAMACI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi.....	66
3.11	DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN	68
3.11.1	Türkü Bilgileri	70
3.11.2	“DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN” Adlı Türkünün Şekil Analizi	71

3.11.3	“DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	71
3.12	EVLERİNİN ÖNÜ YONCA	72
3.12.1	Türkü Bilgileri	73
3.12.2	“EVLERİNİN ÖNÜ YONCA” Adlı Türkünün Şekil Analizi	73
3.12.3	“EVLERİNİN ÖNÜ YONCA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	74
3.13	İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ	75
3.13.1	Türkü Bilgileri	76
3.13.2	“İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi	76
3.13.3	“İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	77
3.14	ŞEHRİBAN	78
3.14.1	Türkü Bilgileri	79
3.14.2	“ŞEHRİBAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi	80
3.14.3	“ŞEHRİBAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	80
3.15	KEKLİK DAŞTAN OT GETİR	82
3.15.1	Türkü Bilgileri	83
3.15.2	“KEKLİK DAŞTAN OT GETİR” Adlı Türkünün Şekil Analizi	84
3.15.3	“KEKLİK DAŞTAN OT GETİR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	84
3.16	KEMAN YAYI İNCE KAŞIN	86
3.16.1	Türkü Bilgileri	87
3.16.2	“KEMAN YAYI İNCE KAŞIN” Adlı Türkünün Şekil Analizi	87
3.16.3	“KEMAN YAYI İNCE KAŞIN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	88
3.17	KINA ALİM BEN SENE	89
3.17.1	Türkü Bilgileri	90
3.17.2	“KINA ALİM BEN SENE” Adlı Türkünün Şekil Analizi	91
3.17.3	“KINA ALİM BEN SENE” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	91
3.18	KİŞNE KIR AT	93
3.18.1	Türkü Bilgileri	94

3.18.2	“KİŞNE KIR AT” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	94
3.18.3	“KİŞNE KIR AT” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	95
3.19	KONMA BÜLBÜL.....	97
3.19.1	Türkü Bilgileri	99
3.19.2	“KONMA BÜLBÜL” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	99
3.19.3	“KONMA BÜLBÜL” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	100
3.20	KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI.....	101
3.20.1	Türkü Bilgileri	102
3.20.2	“KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	103
3.20.3	“KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi.....	103
3.21	KÜP GIRAN OVALARI	105
3.21.1	Türkü Bilgileri	107
3.21.2	“KÜP GIRAN OVALARI” Adlı Türkünün Şekil Analizi	107
3.21.3	“KÜP GIRAN OVALARI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	108
3.22	MERDİVENDEN AŞAĞI.....	109
3.22.1	Türkü Bilgileri	110
3.22.2	“MERDİVENDEN AŞAĞI” Adlı Türkünün Şekil Analizi.....	111
3.22.3	“MERDİVENDEN AŞAĞI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi.....	111
3.23	MİRAS HAK DEĞİL Mİ	112
3.23.1	Türkü Bilgileri	113
3.23.2	“MİRAS HAK DEĞİL Mİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi	114
3.23.3	“MİRAS HAK DEĞİL Mİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	115
3.24	SİNESİNE SİNESİNE	116
3.24.1	Türkü Bilgileri	117
3.24.2	“SİNESİNE SİNESİNE” Adlı Türkünün Şekil Analizi	118
3.24.3	“SİNESİNE SİNESİNE” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	118
3.25	ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR.....	119

3.25.1	Türkü Bilgileri	120
3.25.2	“ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR” Adlı Türkünün Şekil Analizi	121
3.25.3	“ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	121
3.26	TARAMA YAR TARAMA	122
3.26.1	Türkü Bilgileri	123
3.26.2	“TARAMA YAR TARAMA” Adlı Türkünün Şekil Analizi	124
3.26.3	“TARAMA YAR TARAMA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	124
3.27	YONCA EKTİM GÜL BİTTİ	126
3.27.1	Türkü Bilgileri	128
3.27.2	“YONCA EKTİM GÜL BİTTİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi	129
3.27.3	“YONCA EKTİM GÜL BİTTİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	129
3.28	YONCALI’DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA	131
3.28.1	Türkü Bilgileri	132
3.28.2	“YONCALI’DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA” Adlı Türkünün Şekil Analizi	133
3.28.3	“YONCALI’DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	133
3.29	YÜKSEK KUNDURALARIM	135
3.29.1	Türkü Bilgileri	136
3.29.2	“YÜKSEK KUNDURALARIM” Adlı Türkünün Şekil Analizi	137
3.29.3	“YÜKSEK KUNDURALARIM” Adlı Türkünün Muhteva Analizi	138
4	BÖLÜM	139
4.1	OYUN HAVALARI	139
	SONUÇ	140
	KAYNAKÇA	141

TEZ ONAY SAYFASI

Mehmet DEMİR tarafından hazırlanan “TRT REPERTUARINDAKİ AĞRI TÜRKÜLERİNİN ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA

Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 05.10.2021

Ünvanı, Adı SOYADI(Kurumu)

İmzası

Başkan: Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA(KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Saidbek BOLTABAYEV(KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Enver KAPAĞAN(BAİBÜ)

online

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlakî ve hukukî tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Mehmet DEMİR

İmza:

ÖZET

Bu çalışmada Türk halk kültürünün en önemli taşıyıcısı ve yansıtıcısı olan sözlü geleneğin bir parçasını teşkil eden türküler Ağrı yöresi ekseninde incelenmiştir. Çalışmada TRT repertuarında bulunan Ağrı yöresine ait türküler derlenip şekil ve muhteva bakımından tespit ve tasnif edilmiştir. Çalışmadaki amaç yöre müziğine ve Türk kültürüne katkı sağlamak, Ağrı yöresi türkülerinin şekil ve muhteva bakımından analizi yapılarak Türk folkloru araştırmalarında yapılacak olan çalışmalara bir basamak sağlamaktır.

TRT repertuarında bulunan Ağrı türkülerinin incelenmesinden önce, çalışmanın ilk bölümünde Ağrı yöresi ile ilgili genel bilgilere yer verilip Ağrı'nın coğrafyası, tarihi ve kültürü hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde ise türkü ve türkü çeşitleri hakkında genel bilgilere değinilmiştir. Çalışmanın diğer bölümünde ise TRT repertuarındaki Ağrı türküleri derlenip bir araya getirilmiştir. Daha sonra TRT repertuarında bulunan 30 adet Ağrı türkülerinin şekil ve muhteva bakımından tasnifi yapılmış, türküler; şekil bilgisi, ölçü, nakarat, kafiye, muhteva, işlenen konu ve tema bakımından sınıflandırılıp tablolar halinde sunulmuştur.

TRT repertuarında Ağrı yöresine ait 30 adet kırık hava türkülerinin yanında 13 adet oyun havası da bulunup repertuarda Ağrı yöresine ait 13 adet oyun havası türkülerinin sözleri bulunmadığından dolayı çalışmada sadece ismen geçmektedirler.

Son olarak ele alınan sonuç bölümünde ise Ağrı yöresine ait 30 türkünün incelenmesi sonucunda edinilen tespitler, analiz sonuçları, gözlemler ve öneriler listeler halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ağrı türküleri, yöre, bağlantı, kırık havalar.

ABSTRACT

In this study, the folk songs that constitute a part of the oral tradition, which are the most important bearers and reflectors of Turkish folk culture, were examined in the axis of the Ağrı region. In the study, folk songs belonging to Ağrı region in TRT repertoire were compiled and determined and classified in terms of form and content. The aim of the study is to contribute to local music and Turkish culture, to provide a step to the studies to be carried out in Turkish folklore studies by analyzing the folk songs of the Ağrı region in terms of form and content.

Before examining the folk songs of Ağrı in the TRT repertoire, general information about the region of Ağrı was given in the first part of the study and information was given about the geographical, history and culture of Ağrı. In the second part, information about folk songs and types of folk songs is given and general information about folk songs is mentioned. In the other part of the study, Ağrı folk songs in the TRT repertoire were compiled and brought together. Later, 30 Ağrı folk songs in the TRT repertoire were classified in terms of form and content, the folk songs were classified in terms of morphology, measure, refrain, rhyme, content, subject and theme and presented in tables.

In the TRT repertoire, there are 30 broken air songs belonging to the Ağrı region, as well as 13 dance songs, and since the lyrics of 13 dance songs belonging to the Ağrı region are not included in the repertoire, they are only mentioned in the study.

Finally, in the conclusion section, the findings, analysis results, observations and suggestions obtained as a result of the examination of 30 Turkish folk from the Ağrı region are presented in lists.

Keywords: Ağrı folk songs, region, connection, broken air.

KISALTMALAR

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

vb: ve benzeri

s: sayfa

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	TRT Repertuarındaki Ağrı Türkülerinin Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı	Mehmet DEMİR
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	05.10.2021
Tezin Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	146
Anahtar Kelimeler	Ağrı türküleri, yöre, bağlantı, kırık havalar

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Evaluation of Agrı Turkus In TRT's Repertory In Terms of Form and Content
Author of the Thesis	Mehmet DEMİR
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Zhyldyz ISMAILOVA
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	05.10.2021
Field of the Thesis	Turkish Language and Literature
Place of the Thesis	KBÜ/LEE
Total Page Number	145
Keywords	Agrı folk songs, region, connection, broken air

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada; TRT repertuarında bulunan Ağrı türküleri şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Ağrı yöresi tarih ve kültür bakımından önemli bir yere sahiptir. Ağrı ilinin sahip olduğu halk ürünü olan türküler birçok motife ev sahipliği etmektedir. Bu çalışmada da Ağrı yöresine ait 29 kırık hava ve 13 oyun havası incelenmiş; şekil, muhteva ve motifler hakkında bilgiler verilmiş ve TRT repertuarında bulunan Ağrı türkülerinin genel konusu hakkında bilgilere değinilmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Halk edebiyatının en önemli değerlerden biri olan türküler; milletin tarihi, ekonomik ve kültürel özelliğini yansıtmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan Ağrı yöresi TRT repertuarı bünyesinde olan türküler; bu ile ait olan gelenek görenekleri, hayat tarzlarını, inanışları, vb. pek çok unsuru içinde barındırmaktadır. Çalışmanın temel amacı kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir yere sahip olan türküler yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada öncelikle TRT Repertuarı taranmış olup Ağrı iline ait TRT repertuarda olan türkülerine erişilmiştir. Tespit edilen türküler öncelikle dil ve şekil açısından incelenmiş, ardından muhtevası irdelenmiştir. Bulunan muhteva ve motifler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

GİRİŞ

Üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyası sayısız medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu topraklarda doğan veya doyan her topluluğa kendinden izler bırakmıştır. Anadolu'nun kültürel açıdan çok geniş ve zengin bir birikimi vardır. Her yörenin farklı kültürlerle, gelenek ve göreneklere sahip olmasından ötürü, müzikal ve kültürel anlamda da her yöre kendine has karakteristik özelliklere sahiptir. Bu karakteristik özellikler o yörenin tarihi, coğrafyası, yaşantıları ve yaşantılarının kazandırdığı birikintiler sonucunda meydana gelip kendini birçok farklı türde dile getirmiştir.

Bir yöre, bir halk, bir millet, milletin yaşantısı, gelenek göreneklere, tarihi süreç içerisinde yaşadığı savaşlar, göçler, hüznler, sevinçler, geçirdiği salgın hastalıklar halkın yaşantısına işlemiş olan o yörenin coğrafyasının gereklilikleri ve daha nicesine bir isim vermek gerekirse buna en uygun olan isim kültür olur. Kültür demek halk demektir. Gelenek görenek demektir. Halkın yaşantısı sahip olduğu davranış şekilleri ve konuşma şekli demektir. Kültür canlı bir varlıktır. Her canlı varlık gibi kültür de kendini nesilden nesile aktararak yaşamını devam ettirir. Bunun sonucu olarak karşımıza halkın kültür malzemeleri çıkmaktadır. Bunlar nazım ve nesir olmak üzere ikiye ayrılır.

Sözlü kültür malzemeleri içerisinde Türk toplumuna ait olan Türkü, Türk halkının geçmişinden günümüze gelmiş ve gelecek nesiller için de var olacaktır. Toplumun özünü, kültürünü ve kültür değerlerini en iyi anlatan nazım türlerinden biridir Türkü. Türk toplumunu yansıtan türküler, geçmişten günümüze tarihsel süreç içerisinde gücünü halkın ilgi ve sevgisinden alarak gelişmiş, Anadolu insanının deneyimleri ile bütünleşerek günümüze en yalın ve en temiz şekli ile ulaşmıştır. Türkülerin bu şekilde geçmişten geleceğe aktarılması ve günümüzde üretilmeye devam edilmesi geleneğin yaşatıldığına göstergesidir.

Türküler halkın olaylar karşısındaki tepkilerini, duygularını yansıtmaları bakımından, halkın bir çeşit sosyal romanıdır. Anadolu insanının içten ve insancıl değişimlerinin yer aldığı türküler Türk ruhunun aynasıdır. (Kabaklı, 1985: 63).

1 BÖLÜM

1.1 TÜRKÜ VE AĞRI YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.1 TÜRKÜ TÜRÜNÜN TARİHÇESİ

Türküler, birçok farklı şekilde adlandırılrsa da Türk halkının var olduğu her yerde vardır. Temeli çok eskilere dayandığı bilinen bu tür, insanoğlunun duygularını ifade etmede kullandığı en özel duygulu ezgidir.

Mizan ül Evzan'da Ali Şir Nevaî türkü ile ilgili ilk tanımı yapmıştır: “O haddinden fazla beğenilen ve ruha ferahlık veren zevk ü sefaya düşkün kimselere faydalı ve meclisleri süsleyici bir şarkı türüdür. Şöyle ki bu türü güzel söyleyen kimseleri sultanlar himaye eder, Türkîgûy lakabıyla meşhurdurlar. Bu da Remel-i Müsemmen-i Mahzûf vezniyle terkip edilir.” (Eraslan,1993:118).

Divanü Lügati't- Türk'te, türkü için ‘ır’ ve ‘yır’ terimleri kullanılmaktadır (Atalay,1994:3-4).

Hasan Ali Yücel: Tarihin eski devirlerine döndüğümüz zaman sanat, din ve iptidaî şekli sihir olan ilmin beraber doğmuş, beraber yaşamış olduğunu görürüz. Bu hâl Türklerde de böyle olmuştur. Nitekim eski Türk şairleri, aynı zamanda dinî – sihrî bir şahsiyet idiler. Oğuzlar bunlara “ozan” derlerdi. Bunlar halk arasında hürmet görür ve ehemmiyet verilir insanlardı. Muhtelif toy ve şölen (umumî ziyafetlerde, dinî ayinlerde), yuğ (matem) merasiminde hazır bulunurlar; kopuzlarını çalar, oynar ve şiir söylerlerdi. Çok eski zamanlarda bile bu şairlerin mevcut olduğunu biliyoruz. Ozanların söylediği bu şiirler zamanla halkın dilinde de dolaşmaya başlamıştır. Halk zamanla söyleyenini unutarak varyantlarının oluştuğu bu şiirleri farklı adlarla anmıştır. Kendi aralarında söyleyeni belli olan ve olmayan diye nitelendirerek adlar vermişlerdir. Halk şiirleri, kimler tarafından söylediklerini bilip bilmediğimize göre iki büyük zümreye ayırırlar. Birinci zümrede mani, türkü, varsağı ve ağıtlar vardır. Manilerde daima, diğerlerinde de ekseriya isim yoktur. İkinci zümrede koşuk, koşma, divan, destan, semaî, kalenderî şekilleri vardır (1932:26-28).

Türküler canlı varlıklar gibidir. Doğar, az ya da çok yaşar, unutulup giderler. Onun yaşama gücü, birkaç yönden çıkar. Ya konu toplumu derinden ilgilendirir ya

ezgisinin dokunaklı oluşu ya da sanat yapısının yüksek oluşuna bağlıdır. Ama hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki varlıklarını koruyamazlar. Durmadan az ya da çok değişikliğe uğrarlar. Bu durum yalnız sözlerinde değil, ezgilerinde de görülür. Bunun nedeni zaman aşımı, kişiden kişiye geçiş sırasında yeni duygulanma ve düşünüş etkisinde kalmadır. Çok yaygın türkölere gelince, kahramanlık, efsane ve menkıbelere dayalı ya da güçlü sevi duygularını dile getiren, toplumu istek ve duygularını dalgalandıran ezgi ve sözü güçlü türkölerdir. Bunlar arasına gelenek ve kurallara sıkı sıkıya bağlı tarikat, özellikle Alevî –Bektaşî semah türköllerini de katmak gerekir. Bunlar kutsal bir emanet gibi kuşaktan kuşağa geçer (Öztelli,1972: 11-12-13).

Köprülü: "Türkler arasında, daha İslamiyet'in kabulünde önce, dini mahiyeti haiz musikiden başka, kutsilik hassasını bırakarak tamamen bedii bir mahiyet almış başka bir musiki de mevcuttu; şairler ellerinde kopuzları ile dolaşarak, umumi içtimalarda, yahut hususi toplanmalarda eski kahramanların menkıbelerini terennüm ederler; Oğuz Han efsanelerini söyler, yahut yeni hadiseler hakkında yeni türköl bağlarlardı. Eski Uygur metinlerinde bu terennümlere yır denildiğini görüyoruz ki, Abdü'l Kâdir Merâğî'nin Ir dediği ve bugün birçok Türk lehçelerinde cır şeklinde ve chant karşılığı olarak kullanılan kelime budur; bizdeki ırlamak mastarının da esası budur. Abdü'l Kâdir'in ır ile aynı manada olarak bahsettiği dola kelimesine gelince, elimizde mevcut Çağatay lugatlerinde böyle bir kelimeye tesadüf etmemekle beraber, bunun dolamak, dolanmak, dolaşmak mastarlarını üreten asıldan gelip nekârat manasını ifade ettiğini farz edebiliriz. Türkler arasında asırlardan beri devam eden ölenlere, yani düğün merasiminde söylenen türkölere gelince, bunların mahiyeti ve tamamıyla halka mahsus bulunduğu düşünülürse, herhalde başlangıcını bilemediğimiz eski bir maziden beri devam ettiği eski devirlerde âdeta izdivaç merasiminin levazımından sayıldığı anlaşılır; gerek eski bir izdivaç ilahisi kalıntısı olan bu ölenkler, gerek yuğ ayininde terennüm edilen sagular, önceleri, dinisihirbazâne mahiyeti haiz Bakşılar, Kamlar tarafından icra edilirken, İslâmiyetin Türkler arasında yerleşmesinden sonra, pek tabii olarak daha ziyade kadınlara intikal etmiştir." (2004:115–116).

Anadolu Âşık edebiyatı örnekleri içerisinde hece ölçüsü ile söylenmiş olan ilk türkü örneği, 16. yüzyıl âşıklarından Öksüz Dede'ye aittir. Şiirin türkü adını taşıması ve yapı olarak türkü şekline uygun olması türkünün tarihi seyrini takip etmemiz açısından önemlidir (Bekki,2004:34).

17. yüzyılda türkü türüyle ilgili yapılan araştırmalarda kayıtların yazıya geçirilmediğini ve türkü icracısıyla beraber unutulup gitmiş yani folklor bilinci daha tam anlamıyla oluşmamış olduğu görülmektedir. Hatta saraya girebilen âşık sayısı da çok az olmuştur. Türkiye'nin ilk konservatuvarı yeteneğindeki Daru'l-elhan bünyesinde verilen klasik Türk müziği ve kısmen halk müziği eğitiminde verilen Klasik Türk Müziği, 1926 tekkelerin kapatılmasına koşut olarak kesildi. Bir yıl sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı olarak yeniden açılan kurumda yalnızca Batı müziği eğitimi sürdürüldü. Uzun bir süre sonra dönemin konservatuar müdürü Hüseyin Saadettin Arel döneminde (1943–1948) Türk müziği bölümü yeniden açıldı, halk müziği ise resmi düzeyde bir dal olarak ele alınmadı. 1976'da kurulan Devlet Türk Musikîsi Konservatuvarı ile ilk olarak halk müziği de bu anlamda resmiyet kazanmış oldu. Gerçi önce 1926–1929 yılları arasında, daha sonrada 1937 yılında yeniden oluşturulan ekiple 1952 yılına dek yoğun olarak yapılan derleme çalışmasıyla yaklaşık on bin ezgi toplanıp arşivlendi ve bunlardan yararlanıldı. Ancak konservatuar(lar)da bir dal olarak var olamadı. Halk müziği ve folklor araştırmaları bir yanıyla yalnızca resmi olmayan ve birbirinden bağımsız, özel çoğu da bölgesel araştırmacıların çabalarıyla sınırlı kaldı (Karadeniz,1999:18).

1.1.1.1 TÜRKÜ VE TÜRKÜ TÜRLERİ

1.1.1.1.1 TÜRKÜ

Türkü, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlükte “hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume” şeklinde kısaca tanımlanmıştır. Terim olarak türkü, Türk sözcüğünden türemiştir ve Türk'e özgü anlamına gelir (Vural, 2011:397). Türkü kelimesinin kökeniyle ilgili olarak birbirine benzer pek çok görüş öne sürülmüştür. Bu görüşlerden en fazla kabul göreni, türkü kelimesinin Türk kelimesine eklenen “nispet î'si” ile türetildiği, kelimenin sonundaki

nispet î'sinin zamanla yuvarlaklaşması (kelimenin Türkçenin ses uyumuna uyması) sonucunda bu sözcüğün zamanla “türkü” biçimine girdiğidir. “Türklere ait, Türklere has, Türk usulü” anlamında kullanılan bu kelime geçmişten günümüze kadar bir edebî türün adı olarak kullanılmaktadır (Öncü, 2011:20).

Türkü, ezgi ile söylenen anonim halk edebiyatı nazım biçimidir. Köken bakımından Türk kelimesinin nisbet eki alarak “Türkî” şeklinde oluştuğu, daha sonra Türkçe söyleyişe uydurulduğu kanaati yaygındır. Türküye “şarkı, deyiş, deme, hava, minni, ağıt” da denilmekte, Anadolu’da türkü karşılığında yer yer “yır” adı da kullanılmakta, Tatar Türklerinin türküye “beyit” dedikleri bilinmektedir. Türküye Azerbaycan Türkçesinde “mahnı”, Başkırtçada “halk yırı”, Kazakçada “türki, türük, halk anı”, Kırgızcada “eldikır, türkü”, Özbekçede “türki, halk kaşığı”, Tatarcada “halk cırı”, Türkmencede “halk aydımı”, Uygurcada “nahşa, koça nahşisi” denilmektedir. Türkü, âşık şiirleri gibi düzenleyicisi bilinmeyen, sözlü gelenekte oluşup gelişen, çağdan çağa ve yöreden yöreye değişip zenginleşen, bazen bozulmalara uğrayan ve her zaman ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Türk halk şiirinin de en eski nazım biçimlerinden biridir. Bu adı taşıyan ilk manzumeye XV. Yüzyıl başlarında Horasan’da rastlandığı kaydedilmekte, Anadolu’da ise ilk örnekleri XVI. Yüzyılda görülmektedir. İnsanların yaşadığı her çeşit olayı, bu olayların toplum içindeki yankılarını, kahramanlıkları ve tarihî olayları konu edinen türküler bir kültür hazinesidir. Herkesin anlayabileceği sade, tabii bir dille ve hece ölçüsüyle söylenmiş az sayıda örneğine de rastlanan türkülerin klasik edebiyat nazım biçiminde olanlarına “divan, selis, semâi, kalenderî, satranç” gibi adlar verilmektedir (İslâm Ansiklopedisi, Albayrak, 2012:611).

Türkü teriminin kaynağı Türk kelimesidir. Türk halkının ortaklaşa yarattığı söz ve ezgiden mürekkep bir türdür. Sosyal hayatta başa gelen olayları aşk, hasret, ölüm, gurbet gibi duyguları, kahramanlık ve mertlik gibi milli karakteri, tarihi olayları türkülerin bünyesinde buluruz. İçimizde ne varsa türkülere dökmüş ve onunla teselli bulmuşuz. Diğer halk şiiri türlerinde olduğu gibi türkünün de en büyük ayrımı ezgisindedir. Şekil olarak mani ya da koşma tipindeki bir şiirin bestesini değiştirdiğimizde türkü olur. Türkünün meydana gelmesi, başlangıçta bir olaya bağlıdır. Bu olay, bütün toplumu ilgilendiren cinsten olduğu gibi, belli bir çevreyi içine alabilir. Bu olayları yaşayan veya duyan sanatçının bunları şiire dökmesiyle türküler

doğar. Toplumda olaylar zincirleme devam ededurduğundan, türkü yakan sanatçı, yeni türküler yakmaya devam edecektir. Her türküde az çok müşterek vasıflar, izler bulunduğu için zamanla sanatçının adı silinir ve anonimleşir (Köksal,1978:195)

Türkü, Türk Halk Edebiyatı'nda melodi ile söylenen nazım türlerinden biridir. Türk kelimesinin sonuna nispet eki eklenerek “Türkî” elde edilmiş, bu kelime zamanla Türkçe'nin ses uyumuna uyularak “Türkü” şeklini almıştır. Şemseddin Sâmî türküyü “An-asl Türklere mahsus lâhinde şarkı şeklinde tarif eder. (Sami, 2015: 400). Fuat Köprülü de, türkü için “Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır” der. (1966: 210). Bu edebiyat mahsullerine şark ve şimâl Türkleri, her ikisi de aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adını vermişlerdir. Garp Türkleri ise, Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus melodi mânasına gelen “türkü yakmak” deyimini de kullanılmaktadır. (Elçin, 1981: 189).

1.1.1.1.2 TÜRKÜ TÜRLERİ

Şekil, yapı ve melodileri bakımından Türküleri sınıflandırmak zor bir iştir. Çünkü çok değişik biçimde, yapıda ve melodide türkü vardır. Türkünün türü hakkında kesin bir ifade bulunmamakla beraber bu konu hakkında farklı görüşler ileri sürülmektedir. Kesin olmamakla beraber türkü türünün nazım olduğu kabul edilen genel bir görüştür.

Halkın ortak malı olan bir edebiyat türüdür. Ağızdan ağza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatın en güzeli türkülerdir. Türkü, genel edebiyat türleri içinde bir nazım türüdür. Yani ölçülü (vezinli), uyaklı (kafiyeli) dizelerle (mısralarla) meydana gelir. Önceleri kişi yaratmalarıyla meydana çıkan türküler, bir süre sonra toplumun malı olur. İlk yaratıcı kişinin malı iken duygu ve düşünce yönünden halkı ilgilendirirse o zaman ağızdan ağza dolaşmaya başlar. Artık yaratıcı yoktur. Eğer türküde kişilik izleri varsa silinir, daha güzelleşir, yani yeniden az ya da çok işlenerek değişikliğe uğrar. Böylece türkü toplumun malı olarak yaşama gücünü artırır. Halk edebiyatının öteki türleri de bu halk süzgecinden geçerek oluşur (Öztelli,1972:10)

Cem Dilçin türküyü Anonim Halk şiiri nazım biçimleri başlığı altında inceler. (1983: 279-305). Saim Sakaoğlu, ise türkü nazım biçimini manzum olarak tanımlar. (1987: 287-294).

Türküler, halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan hece ölçüsüyle, bir veya dört mısralı ana bölümlere çok defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen manzum ve ezgili anonim ürünlerdir. (Kaya, 2004: 148).

Saim Sakaoğlu, ise türkü nazım biçimini manzum olarak tanımlar. (Sakaoğlu, 1987: 287-294). Cem Dilçin türküyü Anonim Halk şiiri nazım biçimleri başlığı altında inceler. (1983: 279-305).

Söylenen her türlü manzum parça, halk nazarında manzum kabul edilir. (Dizdaroğlu, 1969: 103). Türkülerin en isabetli ayrımı, melodilerine göre yapılan tasniflerdir. (Ragıp, 1928: 208).

Reşit Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri adlı kitabında yazdığı eski Türk şiirinde kullanılan şiir sanatı ile ilgili kavramları şu şekilde sıralamıştır:

- a) Koşuk: Yiğitlik, aşk ve tabiat temaları üzerine söylenmiş Türk şiirlerin genel adıdır.
- b) Kojan: Şarkı, türkü anlamında kullanılan bu tür Altay Türkçesi'nde kojon olarak geçer.
- c) Koşma: Oyun türküsü, oyun havası; nazmetme ve nazım anlamına gelmektedir.
- d) Taşkut: Koşuk'a benzeyen bu tür şiir, nazım, beyit, manzume anlamına gelmektedir.
- e) Takmak: Günümüz şivelerinde bulmaca, atasözü, türkü, şaka, nükte, türkü yarışı, şaka türküsü, masal anlamında kullanılmaktadır.
- f) Ir,yır: Koşma, manzume yapılmak, şiir düzülmek, türkü düzmek," anlamında kullanılmaktadır.
- g) Küg: İrin ölçüşü, ırlamakta sesin yükselipalçalışı olarak izah edilen bu kelime Divanü Lûgati-t Türk'te kög olarak geçer.
- h) Şlok:, Methiye manzûmesi, manzûm, anlamına gelen bu kelime Sanskritçe Şloka'dan gelir.

- i) Padak: Şiir, bir şiirin dörtte biri, dize anlamına gelmektedir.
- j) Kavi: Yazıyla nazım arası bir anlatım biçimine sahip olan bu tür daha çok üslupla ilgilidir.
- k) Baş-Başık: Başa, bâbâh, bâşik, paşik şeklinde geçen kelime ilahî anlamına gelmektedir.(1991:79-81)

Türkülerin söylendiği ortamlar şunlardır:

Şenlikler (gece toplantıları, sıra geceleri, asker uğurlama, bahar toplantıları vb.),

Evlenme törenleri (kız görme, kız isteme, nişan, ana kız kınası, erkek kınası, gelin hamamı, düğün töreni, gelin övme, gelin uğurlama, gelin alma, gerdek, gelin paçası vb.),

Sünnet törenleri,

İmece yardımlaşma toplantıları (yufka açma, bulgur çekme, salça yapma, sap eritme, ekmek etme (yapma), ekip biçme, çapa zamanı, hasat ve harman zamanı vb.),

Hıdrellez,

Nevruz,

Yağmur yağdırma törenleri (çömçe gelin, yağmur duası), 3

Bolluk bereket törenleri (saya gezme),

Köy seyirlik oyunları (Artun, 2003: 2-3)

1.1.1.1.2.1 Türkü Türünün Sınıflandırılması

1.1.1.1.2.1.1 Söyleyicisine Göre Türküler: Yakıcısı belli olan ve yakıcısı belli olmayan olmak

üzere ikiye ayrılır

- a) Asıl Türküler: Sosyal olayların anlatıldığı söyleyicisinin belli olmadığı

türkülerdir.

- b) Aşıkların ve Türkü Yakıcılarının Yaktığı Türküler:

- Halk Edebiyatı Nazım Şekliyle Yakılan Türküler
- Divan Edebiyatı Nazım Şekilleriyle Yakılan Türküler

1.1.1.1.2.1.2 Ezgilerine Göre Türküler: İki ana bölüme ayrılır.

- Usullü Türküler: Oyun havaları, kırık havalar, oturak, horon, yalı havası,

şıkıtım, zeybek, karşılama, sümmani, dattiri gibi bölgelere göre farklı şekillerde adlandırılır.

- Usulsüz Türküler: Uzun havalar, bozlak, divan, hoyrat, koşma, kayabaş,

maya, Çukurova, garip, kerem, kesik kerem, müstezat, aydos, eğin, türkmani gibi farklı şekillerle adlandırılır.

1.1.1.1.2.1.3 Konularına Göre Türküler: Konularına göre türküleri on bir gruba ayırabiliriz.

- Lirik Türküler: Acı, dert, sevinç, umut, aşk, seveda, gurbet türküleridir.

- Taşlamalı-Takılmalı Türküler: Bazıları alay, şaka edası taşır. Amaç,gülünç olan kişileri ya da olayları dile düşürüp insanları eğlendirmektir.
- Olay Türküleri: Olay sonrası yakılan gurbet, özlem, ölüm, felâket,sevinç türküleridir.
- Tören ve Mevsim Türküleri: Töre ve mevsim türküleri ‘Düğün

Türküleri’ ve ‘İtikat ve Mezhep Türküleri (ayin-i cem, oturak, ekin türküleri)’ olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılır.

- İş ve Meslek Türküleri
- Doğayı Konu Alan Türküler: ‘Doğa türküleri (bitki, çiçek, hayvan,

dağlar, yayla)’ ve ‘Çoban Türküleri’ olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılır.

- Öğütlemeli Türküler: Dinleyenine ders verip bir şeyler öğretir.
- Oyun Türküleri: ‘Halk Oyunları Türküleri’ ve ‘Seyirlik Oyun Türküleri

(sayacı, oyun türküleri)’ olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılır.

- Atma Türküler: Karşılıklı olarak söylenen türkülerdir.
- Ninni şeklinde türküler
- Ağıt şeklinde türküler

1.1.1.1.2.1.4 Yapılarına Göre Türküler

Bentlerinin ve kavuştaklarının kümelenişi bakımından türküler çok değişik yapılarda görünür. Bunlardan en yaygın olanları aşağıdaki şekildedir.

- Bentleri Mani Dörtlükleriyle Kurulan Türküler
- Bentleri Dörtlüklerle Kurulan Türküler

- Bentleri Üçlüklerle Kurulan Türküler
- Bentleri Beyitlerle Kurulan Türküler
- Karşılıklı Türküler/Atma Türküler (Dilçin,1983:296 305)

1.1.2 AĞRI YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ağrı, Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Murat-Van bölümünde yer alan bir sınır şehridir. Eleşkirt, Tutak, Patnos, Hamur, Taşlıçay, Diyadin ve Doğubayazıt olmak üzere yedi ilçesi bulunan şehrin doğusunda İran, kuzeyinde Kars ile Iğdır, batısında Erzurum ve Muş, güneyinde Bitlis ve Van bulunmaktadır.

Orta Asya'dan gelen kavimlerin Anadolu'ya girişleri sırasında Ağrı bir geçiş yeri olmuş, dolayısıyla birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bölgeye sırayla Hititler, Hurriler, Urartular, Kimmerler, Medler, Persler, Ermeniler, Sakalar, Abbasiler, Bizanslılar, Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Celayirliler, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safaviler ve nihayet Osmanlılar egemen olmuşlardır (Bulut, Ayhan, 2007:8-9; Halaçoğlu, 1988: 479).

M.Ö. 680 yılında Saka Türklerinin Doğu Anadolu'ya gelip yerleşmesi ile bölgenin Türkleşme süreci de başlamıştır. Böylece Ağrı'nın Türkleşmesi günümüzden yaklaşık 2700 sene öncesine kadar uzanmaktadır (Alpaslan, 1995:46-47).

Bizans topraklarını korumak üzere Doğu Anadolu'ya geçirilip çeşitli yerlere iskân edilen Hristiyan Türkler, Anadolu'nun yerleşme tarihinde mühim roller oynamış ve Oğuz Türklerinin Anadolu'yu fethinden 4-5 asır önce gelip buraları yurt tutmuşlardır (Yuvalı, 1986: s. 3; Eröz, 1983: s. 3-24). 1071 Malazgirt Savaşı sonrası ise bölgeye hızla Türk boyları yerleşmeye başlayarak kısa sürede buranın bir Türk yurdu haline gelmesini sağlamışlardır. Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılındaki Çaldıran Zaferi ve devamında yapılan muhtelif İran seferleri ile Ağrı ve yöresi 1578'de Osmanlı topraklarına katılmıştır (Hatunoğlu, Gül, 1999: s. 22).

Ağrı ili topraklarında yaşamış olan halkların çeşitliliğinden kaynaklanan, değişik dil özellikleriyle ilgi çeker. Yörede, Türkçenin yanı sıra, Kürtçe, Ermenice, Azerice ve Farsça kullanılmıştır. Yöre diline sayılan dillerden ve Rusçadan birçok sözcük geçmiştir. Geleneğe bağlılık, kırsal alanlarda daha güçlüdür. Doğu Anadolu ve

Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülen din çeşitliliği Ağrı yöresinde yok gibidir, hatta Ağrı nüfusunun tümü Müslüman'dır.

Ağrı ve yöresinde görülen önemli bir toplumsal özellik içe kapanıklıktır. Aşiret topluluklarının bugün bile toplumsal ve ekonomik açıdan kendi kendilerine yetme durumunda olmaları, ilde yaşamı durgunlaştırmakta, ilin çevresi ile olan bağlantılarını zayıflatmaktadır. Ağrı ilinin halk edebiyatı, halk şiirinden çok, söylenceler, yerel sözcükler, deyişler, maniler ve atasözleri açısından zengindir

Türkiye'nin birçok yöresinde güçlü bir toplumsal eleştiri geleneği olan halk şiiri Ağrı ilinde bu bakımdan büyük ustalar yerleştirmemiştir. Ağrı'lı halk ozanları, genellikle toplumsal yaşamdan ve halkın sorunlarından çok kendi dertlerini dile getirmişlerdir. Ağrı'lı halk ozanlarının çoğunda, olayları yorumlama ve anlatım açısından Âşık Veysel'in etkisi görülmektedir.

Tüm Doğu Anadolu Bölgesi'nde olduğu gibi Ağrı ilinde de halk müziği ve halk oyunları, geleneksel kültürün önemli parçalarındandır ve birbirini bütünleyen bir özellik gösterir. Ağrı yöresinde çağdaş halk ozanlarının şiirleri de türküleştirilmiştir. Bu şiirler sözlü edebiyat geleneğinin olduğu kadar, halk müziğinin de önemli örneklerindendir. Bu türkülerde daha çok, yöre insanının doğa ve sevdâ gibi konulara ilişkin duyguları yansıtılmaktadır.

Topluluk oyunları olan halay ve barlardır. Halay ve barlar genellikle davul-zurna eşliğinde oynanmakla birlikte bazı oyunların klarnet ya da akordeon eşliğinde oynandığı da görülmektedir. Halaylar genellikle coşkulu, hızlı oyunlar olmakla birlikte barlarda ağırdan hızlıya doğru bir akış gözlenmektedir. Yörede yaygın olarak oynanan halk oyunlarının çoğu türkölü oyunlardır. Ağrı ilinde kullanılan belli başlı halk müziği çalgıları; bağlamalar, davul-zurna, mey, kaval, klarnet, tulum, gayda, düdük, tef'dir (www.repertukul.com, 11.11.2020).

1.1.2.1 Ağrı İli Ağızları

Ağrı ve çevresinin tarih boyunca bir geçiş noktası oluşu, yörede derin bir dil ve kültür tabakalaşmasına sebep olmuştur. Böylece bugün Ağrı’da zengin bir folklor, renkli bir halk edebiyatı yanında hâlâ bir arada yaşayabilen birkaç farklı ağız hemen dikkati çekmektedir. Muharrem Ergin’in Oğuz grubunun Azeri koluna, Leyla Karahan’ın Anadolu’nun Doğu Grubu ağızlarına dâhil ettiği Ağrı ili ağızları Türkçenin Oğuz-Kıpçak özelliklerini göstermektedir (1971:7-10; 1996:53-96). Ağrı ilinin çeşitli yörelerinden yaptığımız ağız derlemeleri sonucunda Ağrı ili ağızlarının, Kars ili ağızlarında olduğu gibi kendi içinde dört farklı ağız grubuna sahip olduğunu gördük (Ercilasun, 2002:31-49). Böylece Ağrı ili ağızlarını aşağıdaki şekliyle dört gruba ayırarak veriyoruz: (Efendioğlu, 2018:1418).

1.1.2.2 Ağrı Yerli Ağızı

1.1.2.3 Ağrı Terekeme (Karapapak) Ağızı

1.1.2.4 Ağrı Azeri Ağızı

1.1.2.5 Ağrı Ahıska Ağızı

2 BÖLÜM

2.1 TRT REPERTUARINDAKİ AĞRI TÜRKÜLERİ

2.1.1 Kırık Havaları

- 1AĞRI DAĞINDAN UÇTUM
- 2ALTINI SARRAF BİLİR
- 3 ARPAÇAY'IN KENARI
- 4 ARPAÇAY'IN KENARI.
- 5 ASLIHAN
- 6 BACADAN GEL BACADAN
- 7 BEN BAĞA VARDIM ELMADAN ALDIM
- 8 BU DAĞLAR BİZİM OLSA Güle Uyan Sabahtır
- 9 ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA
- 10 DAĞLARI DAĞLASINLAR.
- 11 DEMİŞHAN'IN YAMACI
- 12 DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN
- 13 EVLERİNİN ÖNÜ YONCA Hareli Baso
- 14 İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ
- 15 ŞEHRİBAN
- 16 KEKLİK TAŞTAN OT GELİR
- 17 KEMAN YAYI İNCE KAŞIN
- 18 KINA ALIM BEN SENE
- 19 KİŞNE KIR AT KİŞNE ANEM AĞLASIN
- 20 KONMA BÜLBÜL KONMA NERGİZ DALİNE
- 21 KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI
- 22 KÜP GIRAN OVALARI
- 23 MERDİVENDEN AŞAĞI
- 24 MİRAS HAK DEĞİL Mİ
- 25 SİNESİNE SİNESİNE BEN GİDERİM SİNESİNE

- 26 ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR
27 TARAMA YAR TARAMA Hele Yar Yar Gülen de
28 YONCA EKTİM GÜL BİTTİ
29 YONCALI'DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA
30 YÜKSEK KUNDURALARIM

2.1.2 Oyun Havaları

- 1 AĞRI OYUN HAVASI
2 BASSO Basma
3 ÇİMEN ÇİÇEK
4 ÇOBAN ALİ
5 GÜLİSTAN OYUN HAVASI
6 HESİKO
7 KAZ KAZ
8 LURKE Lorke
9 MEYRİKO Meyrem
10 PAPBURI Örük
11 TİLLARA
12 YÜKSEL BARI
13 ZEYİNİKO

3 BÖLÜM KIRIK HAVALARI İNCELEMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde başlığımızdan da anlaşılacağı üzere TRT Repertuarında yer alan Ağrı yöresine ait kırık hava türkülerinin şekil ve muhteva bakımından incelenmesi yapılmıştır. Sırasıyla nazım şekli, nazım türü, nazım birimi, ölçüsü, nakaratı daha sonrasında motif ve muhtevası incelenerek TRT Repertuar sıranumarasına göre analiz edilerek sunulmuştur.

3.1 AĞRI DAĞINDAN UÇTUM

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 932
İNCELEME TARİHİ :10.2.1975

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

YÖRESİ
AĞRI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
İSMAİL ERSOY
CELAL BAŞER

AĞRI DAĞINDAN UÇTUM

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

SÜRESİ:

AĞ RI DA ĞIN DA NUÇ DUM ÇA YIR Çİ ME NE DÜŞ DÜM
KİŞ LA Nİ NÖ NÜ Pİ NAR HEP KUŞ LA RO NA KO NAR
DAĞ DA HAY LA DİM KUR DU A TIM TER LE Dİ DUR DU

ÇA YIR Çİ ME NE DÜŞ DÜM NE BE LA LI BA ŞİM VAR
HEP KUŞ LA RO NA KO NAR BÜ GÜN YA Rİ GÖR ME DİM
A TIM TER LE Dİ DUR DU KAR ŞI DAN GE LEN DİL BER

VE FA SIZ YA RE DÜŞ DÜM VE FA SIZ YA RE DÜŞ DÜM
YÜ RE Ğİ MO NA YA NAR YÜ RE Ğİ MO NA YA NAR
BE Nİ YÜ REK DEN VUR DU BE Nİ YÜ REK DEN VUR DU

—1—
AĞRI DAĞINDAN UÇTUM
ÇAYIR ÇİMENE DÜŞDÜM
NE BELALALI BAŞIM VAR
VE FASIZ YARE DÜŞDÜM

—2—
KİŞLANIN ÖNÜ PINAR
HEP KUŞLAR ONA KONAR
BÜ GÜN YARI GÖRMEDİM
YÜREĞİM ONA YANAR

—3—
DAĞDA HAYLADIM KURDU
ATIM TERLEDİ DURDU
KARŞIDAN GELEN DİLBER
BENİ YÜREKDEN VURDU, BENİ ÇİĞERDEN VURDU

AĞRI DAĞINDAN UÇTUM
ÇAYIR ÇİMENE DÜŞDÜM
NE BELALALI BAŞIM VAR

VEFASIZ YARE DÜŞDÜM

KIŞLANIN ÖNÜ PINAR
HEP KUŞLAR ONA KONAR
BUGÜN YARI GÖRMEDİM
YÜREĞİM ONA YANAR

DAĞDA HAYLADIM KURDU
ATIM TERLEDİ DURDU
KARŞIDAN GELEN DİLBER
BENİ YÜREKTEN VURDU
(BENİ CİĞERDEN VURDU)

3.1.1 Türkü Bilgileri

Adı: Ağrı Dağından Uçdum

TRT Repertuar No: 932

Yöresi: Ağrı

Konusu: Sevda

Kimden Alındığı: İsmail ERSOY, Celal BAŞER

Derleyen ve Notaya Alan: Muzaffer SARISÖZEN

3.1.2 “Ağrı Dağından Uçdum” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye:2. kıtada _NAR sesleri zengin kafiye.

3. kıtadaki _URDU sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif:1. kıtada _DUM eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.1.3 “Ağrı Dağından Uçtum” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Motif, Fransızca bir kelime olup aslı Latince “motivum” kelimesinden gelmektedir (Alptekin, 2002: 113). Bu kelime sanatın her alanında çeşitli anlamlara sahip olmakla beraber geniş bir anlam çerçevesine de sahiptir. Bu bakımdan motif kavramı, halk edebiyatı türleri olan destan, fıkra, masal, efsane, türkü ve halk hikâyesinde bile motiflere rastlanmaktadır. Halk anlatmaları üzerindeki motif çalışmaları 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Batıda motif üzerine çalışma yapanların başında Stith Thompson ve Max Lüthi gelir (Bakırcı, 2006: 73).

Motiflerle ilgili en hacimli çalışma olan Motif Index of Folk-Literature adlı eserin yazarı Thompson, motifin tanımını şu şekilde yapar: “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur. Bu kuvvete sahip olabilmesi için kendisinin dikkati çekebilen olağanüstü niteliklere sahip olması gerekir.” (Thompson, 1946: 415; Sakaoğlu, 2010: 15).

Türkü anlatmalarında motif unsurları vazgeçilmez bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde de amaç; Ağrı türkülerinde yer alan motifleri tespit etmek ve bu motifleri hangi anlam ve işlevlerde kullanıldığını ortaya çıkarmaktır. “Ağrı Dağından Uçtum” adlı türküde başlıca motifler dağ ve kurtur.

Kurt, pek çok anlatmada karşımıza çıkan önemli bir hayvandır. Kurt, Türk destan ve efsanelerinde merkezi bir noktada yer alır. Çevik, hareketli ve güçlü bir hayvan olduğu için çeşitli dönemlerde Türk'ün hayat ve savaş gücünün bir simgesi olarak belirtilmiştir. Bu sebeple özellikle Göktürk destanlarında da kurt motifi özenle işlenmiş, Türklerin yeniden çoğalışları bu motife bağlanmıştır (Altun, 2019: 91). Kurt daha çok yol göstericiliği, dostluğu ve rehberlik yönüyle de ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan “Ağrı Dağından Uçtum” adlı türküde de kurdun dağlarda olduğu ve kahramana yoldaşlık yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca kurt, Türklerin ulusal sembolüdür. Tarih öncesi dönemlerden beri Türklerce kutsal sayılmıştır. Bozkurt'un kutsal sayılmasının ve Türklerin ulusal sembolü olmasının en önemli nedeni, Türklerin bir bozkurdun soyundan geldiklerine inanmalarıdır. Bozkurt, bugün Türk milliyetçiliğinin sembolüdür. Atatürk tarafından da ulusal sembol ilan edilmiş ve birçok yerde kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk parası üzerine bozkurt resimleri basılmıştır (Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kurt>, 23.06.2021).

Dağ, Türk kültüründe ve mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Dağların yükseklikleri, heybetleri ve Tanrı'ya yakın olma durumları gibi nedenler düşünüldüğünden dağlar kutsal yerler olarak düşünülmüştür (Çobanoğlu, 2020: 44). Oğuzlardan itibaren Türkler dağların güzelliğine tutkundurlar. Dağların üzerine ya da yakınlarına kurulan yayla ve obalar Türklerin doğal yaşam alanları arasındadır. Bu dağların suları da onlar için ayrıca mukaddestir (Ögel, 1995: 453). Bütün milletlerde olduğu gibi Türklerde de dağ kültü inancı vardır. Kutadgu Bilig'e göre dağlara ulaşmak başlı başına bir olgunluk göstergesidir. Bu bakımdan dağlar bu bilinen yönleriyle kutsal sayılmışlardır. Bu bakımdan başta türküler olmak üzere pek çok anlatı türüne konu olmuştur. Bu bağlamda “Ağrı Dağından Uçtum” adlı türküde de dağ motifine yer verilmiş ve Ağrı Dağı'nın yüksekliğinden ve heybetinden söz edilmiştir.

3.2 ALTINI SARRAF BİLİR

T.R.T. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

THM REPERTUAR SIRA No: 2155

İNCELEME TARİHİ : 1.12.1982

YÖRESİ :

AGRI

KİMDEN ALINDIĞI :

TALAT BAYDAR

SÜRESİ

DERLEYEN :

SUAT IŞIKLI

DERLEME TARİHİ :

1958

NOTAYA ALAN :

SUAT IŞIKLI

ALTINI SARRAF BİLİR

AL TI NI SA RAF Bİ LİR AL TI NI SA RAF
İ Kİ Mİ ZİN DER Dİ Nİ İ Kİ Mİ ZİN DER
Bİ LİR GÜ ZE Lİ SA RAN Bİ LİR GÜ ZE Lİ SA
Dİ Nİ AN CAK YA RA DAN Bİ LİR AN CAK YA RA
RAN Bİ LİR GÜ ZE Lİ SA RAN Bİ LİR VAY
DAN Bİ LİR AN CAK YA RA DAN Bİ LİR VAY
KAŞ OY NAT TIN GÖZ İ LEN YAN DI YÜ REK
KÖZ İ LEN BİL MEM NA SİL BAĞ LA DIN SEN BE Nİ BİR
SÖZ İ LEN SEN BE Nİ BİR SÖZ İ LEN VAY

- 1 -

ALTINI SARRAF BİLİR
GÜZELİ SARRAF BİLİR
İKİMİZİN DİRDİNİ
ANCAK YARADAN BİLİR

Bağ:

KAŞ OYNATTIN GÖZ İLE
YANDI YÜREK KÖZ İLE
BİLMEM NASIL BAĞLADIN
SEN BENİ BİR SÖZ İLE

- 2 -

DAĞDA LİMON AĞACI
ÇİFT GEZER İKİ BACI
BU DİRDİ SENDEN ALDIM
SENSİN BÜNÜN İLACI

- Bağ -

ALTINI SARRAF BİLİR
GÜZELİ SARAN BİLİR
İKİMİZİN DERDİNİ
ANCAK YARADAN BİLİR

Bağlantı:

KAŞ OYNATTIN GÖZ İLE
YANDI YÜREK KÖZ İLE
BİLMEM NASIL BAĞLADIN
SEN BENİ BİR SÖZ İLE

DAĞDA LİMON AĞACI
ÇİFT GEZER İKİ BACI
BU DERDİ SENDEN ALDIM
SENSİN BUNUN İLACI

Bağlantı

3.2.1 Türkü Bilgileri

Adı: Altını Sarraf Bilir

TRT Repertuar No: 2155

Yöresi: Ağrı

Konusu: AşkSevda

Kimden Alındığı: Talat BAYDAR

Derleyen ve Notaya Alan: Suat IŞIKLI

3.2.2 “ALTINI SARRAF BİLİR” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _AN, 2.kıtada _ÖZtam kafiye olarak kullanılmıştır.

3. kıtada _ACI zengin kafiye şeklinde kafiyeleşmiştir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada “BİLİR” redif görevinde kullanılmıştır.

2.Kıtada “İLE” redif görevinde kullanılmıştır.

3.2.3 “ALTINI SARRAF BİLİR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Bu türküde tespit edilen motifler Yaradan (Tanrı) ve ağaçtır. Tanrı ve Allah isimleri yerine geçen “Yaradan” dini bir motif olarak ele alınabilir. Türk toplumundaki inanç unsurları türkölere konu olması son derece doğal bir durum olmakla beraber pek çok türküde de görmek mümkündür. Türkölelerde anlatılan dertlerin, ayrılıkların ve sıkıntıların bitmesi için Allah, Yaradan ve Tanrı’ya yalvarma, yakarma sıkça görölmektedir. Bu türküde de bütün dertlerin ve sıkıntıların arka planını veya sebebini Yaradan’ın bildiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla burada İslam inancı türküde yer verilmiştir.

“Altını Sarraf Bilir” türküsünde bir diğerk motif ise ağaçtır. Ağaç, geçmişten bugüne hep önem verilen ve kutsal sayılan varlıklardan biri olmuştur. Ağaç Türk kültüründe ve diğerk pek çok kültürde Tanrı’yla iletişim aracı olarak görölmüş ve değerk verilmiştir. Ağaç, genellikle büyüklüğü, bilgiyi, gençliği, soyu ve üretmeyi temsil etmekte ve bu yönleriyle ön plana çıkmaktadır. Eski Türklerde ağaç ile ilgili pek çok

uygulamalara rastlanmaktadır. Başta Göktürk ve Uygurlar olmak üzere diğer pek çok Türk devletlerinde de ağaçlara önem verilmiştir. Türk inanç sistemi içinde mukaddes sayılan ağaçların başında kayın ve ardıç ağaçları gelir. Bunların dışında karaçam, sedir, söğüt, m eşe ve akkavak ağaçları ve bunların meydana getirdiği ormanlar önemli sayılmaktadır (Özarslan, 2003: 98). “Altını Sarraf Bilir” türküsünde ağaç hem derdin kaynağı hem de ilacı olarak görülmektedir. Burada sözü geçen ağaç türü limon ağacıdır.

Türküde değinilmesi gereken bir konu da altındır. Altın her dönemde kıymeti bilinen ve değerli olan bir madendir. Her anlatı türüne konu olan altın genellikle sevgilinin öneminden ve kıymetinden bahsetmek için kullanılır. Bu bakımdan genellikle türkülerde altın bu işleviyle ön plana çıkmaktadır.

3.3 ARPAÇAY'IN KENARI

T RT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T HM REPERTUAR SIRA No= 2900
İNCELEME TARİHİ = 27-4-1987

DERLEYEN
T RT MÜZİK DAİRESİ
T HM MÜDÜRLÜĞÜ

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
NİZAMETTİN ARIÇ

ARPA ÇAYIN KENARI

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN
ALİ CANLI

SÖRESİ: ♩ 2/112

AR PA ÇAYIN KE NA RI YE Rİ YE Rİ YAN DI MO YOY A ÇIK YAN DIRI FE NE Rİ
AR PA EKTİM AZ GEL Dİ " " " " " " " " ZÜ LÜF BOY DA SAZ GEL Dİ
AR PA EKTİM HO ZA NA " " " " " " " " ZÜ LÜF BOY DA NU ZA NA

GÜLÜCA NİM Sİ NO YOY A ÇIK YAN DIRI FE NE Rİ GÜLÜCA NİM Sİ NO YOY
" " " " " " " " ZÜ LÜF BOY DA SAZ GEL Dİ " " " " " " " "
" " " " " " " " ZÜ LÜF BOY DA NU ZA NA " " " " " " " "

YA RİMNERDENÖĞREN DİN YE Rİ YERİ YAN DI MO YOY NAZ LAN MA DA HÜ NE Rİ
DER DET ME DE Lİ GÖ NUL " " " " " " " " KA VUŞ MA YA AZ KAL Dİ
A NAMBABAMSA GOL SUN " " " " " " " " BE Nİ VER Dİ Kİ ZA NA

GÜLÜCA NİM Sİ NO YOY BU ÜC SE NE DEN BE Rİ GÜLÜCA NİM Sİ NO YOY
" " " " " " " " KA VUŞ MA YA AZ KAL Dİ " " " " " " " "
" " " " " " " " BE Nİ VER Dİ Kİ ZA NA " " " " " " " "

ARPA ÇAYIN KENARI (YERİ YERİ YANDIM OY OY) 1
AÇIK YANDIR FENERİ (GÜLÜ CANIMSIN OY OY) 2
YARIM NERDEN ÖĞRENDİN (YERİ YERİ YANDIM OY OY) 1
NAZLANMADA HÜNERİ (GÜLÜ CANIMSIN OY OY) 2

BAĞLANTI

ARPA EKTİM AZ GELDİ (1)
ZÜLÜF BOYDA SAZ GELDİ (2)
DERDETME DELL GÖNÜL (1)
KAVUŞMAYA AZ KALDI (1)

BAĞLANTI

ARPA EKTİM HOZANA (1)
ZÜLÜF BOYDAN UZANA (2)
ANAM BABAM SAĞOLSUN (1)
BENİ VERDİ KIZANA (2)

BAĞLANTI

ARPAÇAY'IN KENARI (yeri yeri yandım oy oy)
AÇIK YANDIR FENERİ (gülü canımsın oy oy)
YARIM NERDEN ÖĞRENDİN (yeri yeri yandım oy oy)
NAZLANMA DA HÜNERİ (gülü canımsın oy oy)

ARPA EKTİM AZ GELDİ (yeri yeri yandım oy oy)
ZÜLÜF BOYDA SAZ GELDİ (gülü canımsın oy oy)
DERT ETME DELİ GÖNÜL (yeri yeri yandım oy oy)
KAVUŞMAYA AZ KALDI (gülü canımsın oy oy)

ARPA EKTİM HOZANA (yeri yeri yandım oy oy)
ZÜLÜF BOYDAN UZANA (gülü canımsın oy oy)
ANAM BABAM SAĞOLSUN (yeri yeri yandım oy oy)
BENİ VERDİ KIZANA (gülü canımsın oy oy)

3.3.1 Türkü Bilgileri

Adı: Arpaçay'ın Kenarı

TRT Repertuar No: 2900

Yöresi: Ağrı

Konusu: AşkSevda

Kimden Alındığı: Nizamettin ARIÇ

Derleyen ve Notaya Alan: TRT Müzik Dairesi, Ali CANLI

3.3.2 “ARPAÇAY’IN KENARI” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (yeri yeri yandım oy oy, gülü canımsın oy oy) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1.kıtada _NER sesleri zengin kafiye görevindedir.

1. kıtadaki*_AZ GELDİ tunç kafiye görevinde kullanılmıştır.

*_AL sesleri tam kafiye olarak kullanılmıştır.

3. kıtada _ZANA sesleri zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _İ eki redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada _Dİ sesleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.3.3 “ARPAÇAY’IN KENARI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türküde baştan sona kadar bir hasretlikten ve kavuşma isteğinden bahsedilmektedir. Türkünün birinci dörtlüğünde sevgilinin naz etme huyunun olduğundan bahsedilmektedir. Sevgili her fırsatta naz ettiği için bu konuda hüner sahibi olduğu anlatılmaktadır. Türkünün ikinci dörtlüğünde âşık sevgiliye kavuşamamasını çeşitli şekillerde ifade etmiştir. Birincisi ektiği arpanın az gelmesi, ikincisi ise sevgilinin saçlarının kısa olması. Sevgiliyle ilgili anlatılan bu eksiklikler kavuşamamanın verdiği benzetmelerdir. Bu bakımdan türkünün ikinci dörtlüğün son dizesinde bunların sıkıntı olmayacağını ve yakında kavuşacaklarını ifade etmektedir.

Türkünün üçüncü ve son dörtlüğünde de sevgiliyle kavuştukları görülmektedir. Bir önceki dizede söylenen eksiklikler bu dörtlükte tamamlanmıştır. Bir de dikkat

edilmesi gereken şey türküde geçen yer isimleridir. Türküde coğrafi bir yer olarak Arpaçay ve Hizan isimli yerler geçmektedir. İnternet kaynaklarında Arpaçay, Türkiye-Ermenistan sınırını oluşturan, Çıldır Gölünden doğan, Aras nehrinin önemli kolu olan akarsudur. Toplam 186 km uzunlukta ve 9.500 km² yağış havzasına sahiptir. Türkiye tarafında 5.437 km² büyüklüğündeki alanın sularını boşaltır (Wikipedia, 2021). Arpaçay'ın Ağrı'ya da sınır olması ve büyük bir akarsu olması çeşitli anlatılara konu olmasına sebebiyet vermiştir. Bir diğer mekân ise Hizan'dır. Hizan türküde yerel ağız özelliklerine göre Hozan şeklinde geçse de mekân olarak Bitlis'e bağlı olan bir yerdir. İnternet kaynaklarına göre Hizan, 19. Yüzyılın ikinci yarısında Erzurum vilayetinin Muş sancağına bağlı Bitlis nahiyesinin bir köyü idi. Hizan 1913 yılında Rus işgaline uğramıştır. Ermenilerin baskıları sonucu Hizan halkı Şirvan ve çevresine göç etmişlerdir. 1914 yılında Rusların çekilmesi ile Hizan halkı kendi yerlerine dönmüşlerdir. Hizan, 1919 yılında ilçe yapılarak Bitlis iline bağlanmıştır. 1929 yılında bucak haline getirilen Hizan; 1936'da Muş iline bağlanmış daha sonra 2881 sayılı kanunla tekrar ilçe yapılarak Bitlis iline bağlanmıştır (Wikipedia, 2021). Bu bakımdan türküde yer alan Hizan ve Arpaçay önemli yerlerdir.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:2116
İNCELEME TARİHİ : 6.7.1982

DERLEYEN
ŞİNASI HATUNOĞLU

SAZ -----) AS LI HA

NAS LI HA NAS LI HA NAS LI HA NAS LI HA

NAS LI HA NAS LI HA

BA SIN DA MOR YA LA LAR AS LI HAN YÜ RE Gİ Mİ
VA LA SI KAŞ İŞ MA Rİ BAŞ
MU RAT ÇA YIN U ZU Nİ Kİ RA MA DIM

PA RA LAR AS LI HAN AS LI YA DÜ NÜR GET MİŞ
ÜS TÜ NE AS LI EL LE RAL SA
BU ZU Nİ AS LI Yİ EL LE RAL MİS

AS LI HAN KOR KA RIM Kİ A LA LAR AS LI HA AS LI HA
" " " TAŞ KOY MAM TAŞ ÜS TÜ NE " " " " " "
" " " YA KIM AĞ RI DÜ ZÜ Nİ " " " " " "

AS LI HA NAS LI HA NAS LI HA NAS LI HA

NAS LI HA

ASLIHAN ASLIHAN ASLIHAN ASLIHAN

Bağlantı:

ASLIHAN ASLIHAN ASLIHAN ASLIHAN

BAŞINDA MOR VALALAR (Aslıhan)

YÜREĞİMİ PARALAR (Aslıhan)

ASLIYA DÜNÜR GETMİŞ (Aslıhan)

KORKARIM Kİ ALALAR (Aslıhan)

Bağlantı

VALASI KAŞ ÜSTÜNE (Aslıhan)

İŞMARI BAŞ ÜSTÜNE (Aslıhan)

ASLI'YI ELLER ALSA (Aslıhan)

TAŞ KOYMAM TAŞ ÜSTÜNE (Aslıhan)

Bağlantı

MURAT ÇAYIN UZUNİ (Aslıhan)

KIRAMADIM BUZUNİ (Aslıhan)

ASLI'YI ELLER ALMIŞ (Aslıhan)

YAKİM AĞRI DÜZÜNİ (Aslıhan)

Bağlantı

3.4.1 Türkü Bilgileri

Adı: Aslıhan

TRT Repertuar No: 2116

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk,Sevda

Kimden Alındığı: Şinasi HATUNOĞLU

Derleyen ve Notaya Alan: Ahmet YAMACI

3.4.2 “ASLIHAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Aslıhan) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _ALAR sesleri zengin kafiye.

2. kıtadaki _AŞ sesleri tam kafiye görevindedir.

3. kıtada _UZUN tunç kafiyesi kullanılmıştır.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 2. kıtada _ÜSTÜNE redifi kullanılmıştır.

3.kıtada _İ eki redif olarak kullanılmıştır.

3.4.3 “ASLIHAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türkünün muhteva özelliklerine bakıldığında türkünün kahramanı Aslıhan isminde bir kızdır. Bu sebeple türkü Aslıhan isminde olan bir kıza duyulan aşk ve özlemi ifade etmektedir. Türküde sevdiğinin elden gitmesine korkan ve bunun sitemini dile getiren bir kahramana rastlanmaktadır. Türkünün birinci dörtlüğünde Aslıhan isimli kıza görücü geldiği ve kızın verilmesinden korktuğu anlatılmaktadır. Bunlar anlatılırken kızın güzelliğinden ve giyim kuşamından bilgiler yer verilmektedir. Türkünün ikinci dörtlüğünde de yine sevgilinin güzelliğinden ve ona duyulan aşktan söz edilmektedir. Ardından Aslıhan'ın başkasına verilmesi sonucunda ortalığın karışacağının bilgisini vermektedir. Türküde geçen “taş komam taş üstüne” dizesi halk arasında yaygın olarak kullanılıp ortalığın karışması ve büyük bir sıkıntının çıkması anlamına gelmektedir.

Türkünün son dörtlüğünde de kahramanın bir önceki dörtlükte korktuğu şey başına gelir ve Aslıhan isimli kız başkasına yar edilmiştir. Bu bakımdan kahraman son dörtlükte sitemini ve öfkesini dile getirmiştir. Bu öfke ve sitem ‘buz’ kelimesiyle de ifade edilmiştir. Buzun soğuk olması ve sert olması bu aşka duyulan sitemin ve mücadelenin bir nevi göstergesidir. Bunun yanında türküde geçen Murat Çayın Uzuni/ Kıramadım Buzuni dizeleri aynı zamanda Ağrı ilinin iklim özellikleri hakkında bilgi vermesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

Türküde kullanılan mekân isimlerinden “Murat Çayı” da önemli bir yer tutmaktadır. Murat Suyu, Ağrı yöresine ait pek çok türküde görmek mümkündür. Murat Suyu, Van Gölü'nün kuzeyinde, Ağrı (Karaköse) ilçesi Diyadin'den kaynak olarak başlayıp Aladağ'dan ve Muratbaşı Dağı'ndan çıkan kolların birleşmesiyle oluşur. Diyadin Ovası'ndan geçip Ağrı (Karaköse) şehri yakınlarında Eleşkirt yöresinden gelen kolları aldıktan sonra güneybatıya doğru akarak Malazgirt Ovası'na gelir. Bingöl Dağları'ndan inen Hınıs Suyu'nu aldıktan sonra sert dirsekler çizerek Muş Ovası'na kuzeyden girer ve burada Nemrut Dağı'ndan gelen Karasu'yu alır (Wikipedia, 2021). Bu bakımdan kış tasvirleri ile sevgiliye duyulan aşk anlatılmaktadır.

3.5 BACADAN GEL BACADAN

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 2406
İNCELEME TARİHİ : 13-12-1983

DERLEYEN
AHMET YAMACI

YÖRESİ
AĞRI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
ŞİNASI KATIRCI

BACADAN GEL BACADAN

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

BA CA DAN GEL BA CA DA N A RA DA RA E LOĞ LI
BA CA DA YA TA NOĞ LA N A RA DA RA E LOĞ LI

GÖM LE Ğİ A LA CA DAN GA DE Rİ GA RA
GÖM LE Ğİ KE TE NOĞ LAN GA DE Rİ GA RA

GA DE Rİ GA RA GA DE Rİ GA RA E LOĞ LI
GA DE Rİ GA RA GA DE Rİ GA RA E LOĞ LI

DÖK AK ÇE Nİ AL BE Nİ A RA DA RA E LOĞ LI
SEV Dİ Ğİ Nİ E LAL MIŞ A RA DA RA E LOĞ LI

KUR TU LAM BU A CI DAN GA DE Rİ GA RA
HA BER SİZ YA TA NOĞ LAN GA DE Rİ GA RA

GA DE Rİ GA RA GA DE Rİ GA RA E LOĞ LI
GA DE Rİ GA RA GA DE Rİ GA RA E LOĞ LI

— 1 —
BACADAN GEL BACADAN
GÖMLEĞİ ALACADAN

DÖK AKÇENİ AL BENİ
KURTULAM BU ACIDAN

— 2 —
BACADA YATAN OĞLAN
GÖMLEĞİ KETEN OĞLAN

SEVDİĞİNİ EL ALMIŞ
HABERSİZ YATAN OĞLAN

— 3 —
BACA BAÇA BERHANE
BACADA GÜL ÇALHANA

DÖKME GÜLÜN SUYUNİ
O YAR GELE YIKANA

ARA DARA ELOĞLI
GADERİ GARA, GADERİ GARA
GADERİ GARA ELOĞLI
ARA DARA ELOĞLI
GADERİ GARA, GADERİ GARA
GADERİ GARA ELOĞLI
ARA DARA ELOĞLI
GADERİ GARA, GADERİ GARA
GADERİ GARA ELOĞLI
ARA DARA ELOĞLI
GADERİ GARA, GADERİ GARA
GADERİ GARA ELOĞLI
ARA DARA ELOĞLI
GADERİ GARA, GADERİ GARA
GADERİ GARA ELOĞLI

BACADAN GEL BACADAN (ara dara el oğlu)
GÖMLEĞİ ALACADAN (gaderi gara gaderi el oğlu)
DÖK AKÇENİ AL BENİ (ara dara el oğlu)
KURTULAM BU ACIDAN (gaderi gara gaderi el oğlu)

BACADA YATAN OĞLAN (ara dara el oğlu)
GÖMLEĞİ KETEN OĞLAN (gaderi gara gaderi el oğlu)
SEVDİĞİNİ EL ALMIŞ (ara dara el oğlu)
HABERSİZ YATAN OĞLAN (gaderi gara gaderi el oğlu)

BACA BACA BERHANA (ara dara el oğlu)
BACADA GÜL ÇALHANA (gaderi gara gaderi el oğlu)
DÖKME GÜLÜN SUYİNİ (ara dara el oğlu)
O YAR GELE YIHANA (gaderi gara gaderi el oğlu)

3.5.1 Türkü Bilgileri

Adı: Bacadan Gel Bacadan

TRT Repertuar No: 2406

Yöresi: Ağrı

Konusu: AşkSevda

Kimden Alındığı: Şinasi KATIRCI

Derleyen ve Notaya Alan: Ahmet YAMACI

3.5.2 “BACADAN GEL BACADAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (ara dara eloğlu, gaderi gara dageri el oğlu) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 2. kıtada _ATAN sesleri zengin kafiye

3. kıtadaki _HANA sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _DAN eki redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada OĞLAN redif olarak kullanılmıştır.

3.5.3 “BACADAN GEL BACADAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Bacadan Gel Bacadan” adlı türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Muhteva olarak sevdiğinin gittiğinden habersiz olan bir oğlana yapılan sitem anlatılmaktadır. Türküde dikkat çeken önemli husus başlık parası ile ilgilidir. Türküde geçen “Dök Akçeni Al Beni, Kurtulam Bu Acıdan” dizesi türkünün yakıldığı dönemde akçe ile alışveriş yapıldığı ve aynı zamanda o dönemde başlık parasının olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu bakımdan bu bilgi dönemin ekonomisi hakkında da bilgi vermektedir. Türküde geçen “Gömleği Alacadan” dizesi de dönemin giyim kuşamı hakkında bilgi vermektedir.

3.6 BEN BAĞA VARDIM

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 977
İNCELEME TARİHİ : 30-4-1975

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRESİ
AĞRI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI

BEN BAĞA VARDIM

SÜRESİ:

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

BEN BAĞA VAR DIM BEN BAĞA VAR DIM EL MA DAN
BEN BAĞA VAR DIM BEN BAĞA VAR DIM AR MUT TAN

AL DIM EL MA DAN AL DIM YAR HA BE Rİ Nİ YAR HA BE
AL DIM AR MUT TAN AL DIM YAR HA BE Rİ Nİ YAR HA BE

Rİ Nİ MOL LA DAN AL DIM MOL LA DAN AL DIM
Rİ Nİ MAH MUT TAN AL DIM MAH MUT TAN AL DIM

N. Uysal

—1—

BEN BAĞA VARDIM, BEN BAĞA VARDIM,
ELMADAN ALDIM, ELMADAN ALDIM.
YAR HABERİNİ, YAR HABERİNİ,
MOLLADAN ALDIM, MOLLADAN ALDIM.

—2—

BEN BAĞA VARDIM, BEN BAĞA VARDIM,
ARMUTTAN ALDIM, ARMUTTAN ALDIM.
YAR HABERİNİ, YAR HABERİNİ,
MAHMUTTAN ALDIM, MAHMUTTAN ALDIM.

BEN BAĞA VARDIM
ELMADAN ALDIM
YARİN HABERİNİ
MOLLADAN ALDIM

BEN BAĞA VARDIM
ARMUTTAN ALDIM
YARİN HABERİNİ
MAHMUT'TAN ALDIM

3.6.1 Türkü Bilgileri

Adı: Ben Bağa Vardım

TRT Repertuar No: 977

Yöresi: Ağrı

Konusu: AşkSevda

Kimden Alındığı:

Derleyen ve Notaya Alan: M. SARISÖZEN

3.6.2 “BEN BAĞA VARDIM” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 5’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: Belirtilmemiş.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _DIM eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. kıtada _DIM eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.6.3 “BEN BAĞA VARDIM” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Bu türküdeki önemli bir motif, hemen hemen tüm halk anlatılarında sıklıkla karşılaştığımız elma motifidir. Elma Türk, Arap, Acem ve diğer pek çok kültürde önemli olan ve evrensel bir hale gelen meyvedir. Rengi ve şekli itibarıyla de pek çok işlevsel özelliğe sahip olması bakımından yeri ayrı bir meyvedir. Elma gökten düşerek masallara renk katan, sağlık veren, evlilikte, ölümden, ömrü uzatmada, manide, türkünde, destanda yer bulan, kimi yörelerde cennet meyvesi kabul edilen, şifa kaynağı, maddi ve manevi kültürün zengin motifidir. Bu bakımdan tüm anlatılarda sıklıkla karşımıza çıkmakta ve çeşitli farklı işlevlerde ortaya çıkmaktadır.

Dünyanın ve insanoğlunun yaratılışındaki ilk günah anlatılırken elma, günahın iştahına kucak açan, tehlikeli bir meyve olarak anılsa da Halk Edebiyatı ve folklorda imaja bundan daha fazlası kazandırılır.

Elma genellikle çocuksuzluğu sembolize etmekle bilinir fakat elma aynı zamanda evliliği, zürriyeti, ebediliği, gençliği, güzelliği, bereketi, muradı, sağlığı, ülküyü, inancı sembolize eder. (Ayva, 2009: 95).

“Ben Bağa Vardım” türküsünde de elma motifi kullanılmıştır. Elma motifi sevgiliden haber almak için kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Ağrı türkülerinde elma motifinin yer alması önem teşkil etmektedir.

3.7 GÜLE UYAN SABAHTIR

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2122
İNCELEME TARİHİ: 11.12.1982
YÖRESİ:
AĞRI
KİMDEN ALINDIĞI:
İSMET KOÇKAR
SÜRESİ: ♩ = 96

DERLEYEN:
İSMET KOÇKAR

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN:
ÖMER SAN

GÜLE UYAN SABAHTIR

BU DAĞ LAR Bİ Zİ MOL SA DI LO ET RA FI Ü ZÜ MOL SA
KÜP KI RA NÜS TÜ BAĞ LAR DI LO ET RA FI KA VAK BAĞ LAR

YA RIN UY KU SU GEL MİŞ DI LO YAS TI ĞI Dİ
Kİ RİK KÖP RÜ AL TIN DA DI LO MU RA DIN SU

Zİ MOL SA GÜ LE U YAN SA BAH TIR GÜ LE
YU ÇAĞ LAR

YÜ RE Ğİ MİZ YA NIK TIR

—1—
BU DAĞLAR BİZİM OLSA DILO
ETRAFI ÜZÜM OLSA
YARIN UYKUSU GELMİŞ DILO
YASTIĞI DİZİM OLSA

Bağ:
GÜLE UYAN SABAHTIR GÜLE
YUREĞİMİZ YANIKTIR

—2—
KÜPKIRAN ÜSTÜ BAĞLAR DILO
ETRAFI KAVAK BAĞLAR
KIRIKKÖPRÜ ALTINDA DILO
MURAT'IN SUYU ÇAĞLAR

—Bağ—

BU DAĞLAR BİZİM OLSA (dilo)
ETRAFI ÜZÜM OLSA
YARIN UYKUSU GELMİŞ (dilo)
YASTIĞI DİZİM OLSA

Bağlantı:

GÜLE UYAN SABAHTIR GÜLE YÜREĞİMİZ YANAKTIR

KÜPKIRAN ÜSTÜ BAĞLAR (dilo)
ETRAFI KAVAK BAĞLAR
KIRIK KÖPRÜ ALTINDA (dilo)
MURAD'IN SUYU ÇAĞLAR

Bağlantı

3.7.1 Türkü Bilgileri

Adı: Bu Dağlar Bizim Olsa

TRT Repertuar No: 2122

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: İsmet KOÇKAR, Ömer SAN

3.7.2 “GÜLE UYAN SABAHTIR” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Dilo) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _İZİM zengin kafiye.

2. kıtadaki _AĞLAR sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada OLSA redif görevinde kullanılmıştır.

3.7.3 “GÜLE UYAN SABAHTIR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Güle Uyan Sabahtır” adlı türküde motif olarak “dağ” motifi karşımıza çıkmaktadır. Dağ, Türk kültüründe ve mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Dağların yükseklikleri, heybetleri ve Tanrı’ya yakın olma durumları gibi nedenler düşünüldüğünden dağlar kutsal yerler olarak düşünülmüştür (Çobanoğlu, 2020: 44). Oğuzlardan itibaren Türkler dağların güzelliğine tutkundurlar. Dağların üzerine ya da yakınlarına kurulan yayla ve obalar Türklerin doğal yaşam alanları arasındadır. Bu dağların suları da onlar için ayrıca mukaddestir (Ögel, 1995: 453). Türkünün muhtevasına bakıldığında sevgiliye olan özlem ve aşk anlatılmaktadır. Türkünün kahramanı “Güle” isminde bir kızdır. Güle ismi Türkçede kız çocuklarına verilen “Gül” isminin karşılığıdır. Türkünün son dizesinde de sevgilinin gelmesi için beklenmesi konu edilmiştir.

Türküde dikkat çeken unsurlardan biri de kavak ağacıdır. Türk kültüründe ve dünya kültüründe ağaç önemli bir yere sahiptir ve hemen hemen tüm anlatılarda ağaçla ilgili tasvirlere veya işlevlere yer verilmektedir. Kavak ağacı, genellikle uzun saplı

olan yaprakları üçgen, elips, yumurta-yürek şeklinde loplu yahut dar şerit halinde olmak üzere değişik biçimlerde ve boyutlardadır. Kavak ağacı yaprak ayasının kenar kısımları tam, kaba yahut ince dişli ya da dilimli dişli yapıdadır. Yaprak sapları yandan basık olup, dört köşe yahut silindirik biçimdedir. Türküde yer verilen diğer tüm tasvirler sevgiliye olan aşk ve özlemi konu edinmektedir.

Türkünün başından sonuna kadar tabiatla ilgili unsurlar epeyce yer kaplar. Örneğin türküde geçen Etrafı Üzüm Olsa, Küpkıran Üstü Bağlar dizeleri bölgenin tabiat unsurları hakkında bilgi vermesi açısından önemli bir yer tutmaktadır.

3.8 ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3790
İNCELEME TARİHİ: 2.7.1992

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
NESİM ATMACA

ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA

DERLEYEN
T.R.T. ERZURUM RD.

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUSTAFA GECEYATMAZ
FARUK DEMİR

SÜRESİ:

ÇIKTIM ÇEŞ ME BA ŞI NA HA VAR LE
SEVDA NE Dİ R Bİ L ME Z Dİ M
LE LE LE
Bİ R Kİ Z Çİ K Tİ KA R Şİ MA
O GE Tİ R Dİ BA Şİ MA
Ö LÜ REM VÁ Y VA Y VA Y

-1-
ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA
BİR KIZ ÇIKTI KARŞIMA
SEVDA NEDİR BİLMEZDİM
O GETİRDİ BAŞIMA

-2-
GÖKTE YILDIZ ELLİDİR
ELLİSİDE BELLİDİR
AĞRILIMI SORARSAN
GEZİŞİNDEN BELLİDİR

ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA (havar le le)
BİR KIZ ÇIKTI KARŞIMA (ölürsem vay vay)
SEVDA NEDİR BİLMEZDİM (havar le le)
O GETİRDİ BAŞIMA (ölürsem vay vay)

GÖKTE YILDIZ ELLİDİR (havar le le)
ELLİSİ DE BELLİDİR (ölürsem vay vay)
AĞRI'LIMI SORARSAN (havar le le)
GEZİŞİNDEN BELLİDİR (ölürsem vay vay)

3.8.1 Türkü Bilgileri

Adı: Çıktım Çeşme Başına

TRT Repertuar No: 3790

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Nesim ATMACA

Derleyen ve Notaya Alan: TRT Erzurum AD., Mustafa YECEYATMAZ, Faruk DEMİR

3.8.2 “ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (ölürsem vay vay, havar le le)kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _ŞİM sesleri zengin kafiye oluşturmuşlardır.

2. Kıtadaki _ELLİ sesleri tunç kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _A eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. kıtada _DİR eki redif görevindedir.

3.8.3 “ÇIKTIM ÇEŞME BAŞINA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Çıktım Çeşme Başına” adlı türküdeki tek motif yıldızdır. Yıldız motifi birçok kurum, kuruluş ve ülkenin bayrak, flama vs. sembolleri ile mimari, tekstil gibi eserler üzerinde, sembolik süsleme unsuru olarak, gelenekli sanatların bütün alanlarında görülmektedir. Türk devlet sembolleri ve süsleme sanatlarına bakılırsa çeşitli yıldız biçimlerinin yaygın olarak kullanıldığına şahit olunmaktadır (Soysaldı, 2017: 425). Yıldız motifi Türk İslam tarihinde taş, ahşap, maden eserlerinde olduğu gibi tekstil alanında da halı, kilim, işleme, baskı, yazma ve kumaş ürünlerin süsleme unsuru olarak kullanılmasının yanında daha pek çok alanda da kullanılan önemli bir sembol motif olmuştur (Gök ve Soysaldı, 2020: 136).

“Çıktım Çeşme Başına” adlı türkünde yıldız motifinin bulunması, yıldız motifinin anlatı türlerinde de ortaya çıktığı anlamına gelmektedir. Türkünün muhtevasına da bakıldığında yine iki aşkın birbirlerine olan özlemleri konu edinmiştir. Sevgiliyi bekleme durumunu da yıldız motifiyle açıklanmıştır. Türkünde “gökte Yıldız ellidir, ellisi de bellidir” dizeleri kahramanın sevdiği için geceyi beklediği ve gökyüzündeki yıldızları sayarak vakit geçirdiği anlatılmaktadır. Dolayısıyla yıldız motifiyle sevgiliye olan özlem anlatılmıştır.

3.9 DAĞLARI DAĞLASINLAR

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 3716
İNCELEME TARİHİ: 11.3.1992

YÖRESİ
ELEŞKİRT
KİMDEN ALINDIĞI
GÜLSEHER PARLAK

DAĞLARI DAĞLASINLAR

DERLEYEN
EROL PARLAK
DERLEME TARİHİ
NOTAYA ALAN
EROL PARLAK

SÜRESİ:

DAĞ LA RI DAĞ LA SI N
LA R DA KO Y BE Nİ AĞ
LA SIN LAR Sİ NE Mİ N YA
RA SI NA DA ZÜ L FÜ
NÜ BAĞ LA SIN LAR OY HE S NA Z RE
LI M NA Z LI M NA Z LI M DA
TI M YA R SE Sİ NE DE
CA N NA Z LI M NA Z LI M NA Z LIM
SÖ Y LE L BÜ L BÜ LA VAZ LIM

-1-
DAĞLARI DAĞLASINLARDA
KÖY BENİ AĞLASINLAR
SİNEMİN YARASINADA
ZÜLFÜNÜ BAĞLASINLAR
—BAĞLANTI—

-3-
DAĞLARI YOL EYLEDİMDE
DİKENİ GÜL EYLEDİM
BİR ZALİMİN UĞRUNADA
GÖNLÜMÜ KUL EYLEDİM
—BAĞLANTI—

-2-
DAĞLAR SİZ NE DAĞLARSIZDA
KARDAN KEMER BAĞLARSIZ
GÜL SİZDE BÜLBÜL BİZDE
HANGİ DERDE AĞLARSIZ
—BAĞLANTI—
—BAĞLANTI—
OY NAZLIM NAZLIM NAZLIM DA
CAN " " NAZLIM
HESRETİM YAR SESİNE DE
SÖYLE BÜLBÜL AVAZLIM

DAĞLARI DAĞLASINLAR (da)
KOY BENİ AĞLASINLAR
SİNEMİN YARASINA (da)
ZÜLFÜNÜ BAĞLASINLAR

Bağlantı:

OY NAZLIM NAZLIM NAZLIM DA
CAN NAZLIM NAZLIM NAZLIM
HESRETİM YAR SESİNEDE
SÖYLE BÜLBÜL AVAZLIM

DAĞLAR SİZ NE DAĞLARSIZ (da)
KARDAN KEMER BAĞLARSIZ
GÜL SİZDE BÜLBÜL SİZDE (de)
HANGİ DERDE AĞLARSIZ

Bağlantı

DAĞLARI YOL EYLEDİM (de)
DİKENİ GÜL EYLEDİM
BİR ZALIMIN UĞRUNA (da)
GÖNLÜMÜ KUL EYLEDİM

Bağlantı

3.9.1 Türkü Bilgileri

Adı: Dağları Dağlasınlar

TRT Repertuar No: 3716

Yöresi: Ağrı

Konusu: AşkSevda

Kimden Alındığı: Gülseher PARLAK

Derleyen ve Notaya Alan: Erol PARLAK

3.9.2 “DAĞLARI DAĞLASINLAR” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (de - da) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 4 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _AĞLA tunç kafiyesi kullanılmıştır.

2. kıtada _AZ tam kafiyesi kullanılmıştır.

3. kıtadaki _AĞ tunç kafiyesi kullanılmıştır.

4. kıtada _L yarım kafiyesi kullanılmıştır.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _SINLAR ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

2. kıtada _LIM eki redif görevinde kullanılmıştır.

3. kıtada .-LARSIZ ekleri redif görevindedir.

4. kıtada EYLEDİM redif görevindedir.

3.9.3 “DAĞLARI DAĞLASINLAR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Dağları Dağlasınlar” isimli türküdeki motifler gül ve bülbüldür. Türk ve İran edebiyatlarında şiirdeki karakteriyle manzum ve mensur hikâyelere de konu olan gül ve bülbül, günümüz Türk edebiyatında hemen hemen terk edilmiş bir motif durumundadır. Türküde bülbül ile beraber gülün yer almasıyla karşıt değer ortaya konulmuştur.

Gül kavramının gerçek anlamından sıyrılarak mecazi anlamlara, somut anlamdan ziyade soyut anlamlara bürünmesi ve bir geleneğin adı olması gülün Türk kültüründeki önemini ortaya koymaktadır. Sevginin ve sevgilinin, güzelin ve güzelliklerin simgesel ifadesi haline gelen gül, Türk edebiyatının en bilinen ve en çok kullanılan motiflerindendir. Gül motifinin bu denli yaygın olması gerçek anlamından hareketle mecazi ve simgesel anlamlarının çeşitliliğine bağlanabilir. Nitekim gülün gerçek hayatta sevgiliyi ve maddi aşkı, tasavvufi anlamda da Hz. Muhammed’i ve manevi aşkı ifade ediyor olması, gülün değerini artırmaktadır. İnsana huzur veren rengi, gönlü hoş tutan kokusu, yumuşak dokusu ile elbette sevgilinin temsili olmayı hak etmiştir (Süme, 2017: 105). Bu sebeple gül ve bülbül pek çok türküye konu olmuştur. Türküde kahramanın aşk derdi ve sıkıntısı bülbül vasıtasıyla anlatılmıştır. Türküdeki “Söyle Bülbül Avazlım” dizesi buna örnek verilebilir.

Türkünün dikkat edilmesi gereken tarafı da sevgiliye ulaşmak yolunda verilen mücadeledir. Türkünün kahramanı sevgiliye ulaşmak için dağları yol eylediğini ve birçok derde katlanmak anlamında da dikenî gül eylediğini anlatmaktadır. Dizenin sonlarında da bir zalim kız ifadesinin kullanılması sevgilinin aşk yolunda çektiği sıkıntıların karşılığını alamamasından kaynaklanmaktadır.

3.10 DEMİŞHAN'IN YAMACI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T R M REPERTUAR SIRA No: 2088
İNCELEME TARİHİ : 6 - 7 - 1982

YÖRESİ
AGRI

KİMDEN ALINDIĞI
ŞİNASİ HATUNOĞLU
SÜRESİ

DEMİŞHAN'IN YAMACI

DERLEYEN
ŞİNASİ HATUNOĞLU

DERLEME TARİHİ
Mayıs 1981

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

♩ Saz

1 - DE MIS NA NIN YA MA CI
2 - YU ZUK AT TIM CE GI LE

KO LU NA KOL BA ĞI NA MER CA NI NA

E LİM SO ĞUK DEĞ Dİ YA RİN CA NI NA

ÇİFT GE ZE Rİ Kİ BA CI KO LU NA KOL BA ĞI NA MER
ÇE Ğİ LİN Çİ CE Ğİ NE

CA NI NA E LİM SO ĞUK DEĞ Dİ YA RİN CA NI NA

BÜ YÜ ĞÜ HE LE ME LE KO LU NA KOL
İ PEK O LİM DO LA NİM

BA ĞI NA MER CA NI NA E LİM SO ĞUK DEĞ Dİ YA RİN

CA NI NA KÜ CÜ ĞU CAN İ LA CI KO LU NA KOL
.. KIZ LA RİN GÖ ÇE Ğİ NE

DEMİŞAN'IN YAMACI
(sahife - 2)

-1-	
DEMİŞANIN YAMACI	1- { Koluna kol bağına mercanına }
ÇİFT GEZER İKİZ BACI	2- { Elim soğuk değdi yarin canına }
BÜYÜĞÜ HELE MELE	1- { }
KÜÇÜĞÜ CAN İLACI	2- { }
-2-	
YÜZÜK ATTIM ÇEĞİLE	1- { }
ÇEĞİLİN ÇİÇEĞİNE	2- { }
İPEK OLİM DALANIM	1- { }
KIZLARIN GÖÇEĞİNE	2- { }
-3-	
DEMİŞAN SU ÇATAĞI	1- { }
İÇİ YİĞİT YATAĞI	2- { }
YAR KÜSMÜŞ DAMA YATMIŞ	1- { }
BEN OLAYIM YATAĞI	2- { }

NOT : DEMİŞAN : Ağrı'da bir köy ismi,
ÇAĞAL : Çakıl.

TÜRKÜ 4 Zamanlı ana usûlün üçerli şekli ile (12/8) 6 zamanlı (2+4) birleşik - usûlün üçerli şeklinden (18/8) oluşmuştur. 18/8 lik zamanın iki kez okunduğu düşünülürse 12+18+18=48 zaman olur ki, bu da 16 zamanlı bir karma usûlün üçerli şekli gibi yeni ve ilginç bir görünümdedir.

DEMİŞHAN'IN YAMACI
ÇİFT GEZER İKİ BACI
BÜYÜĞÜ HELE MELE
KÜÇÜĞÜ CAN İLACI

Bağlantı:

KOLUNA KOLBAĞINA MERCANINA
ELİM SOĞUK DEĞDİ YARIN CANINA

YÜZÜK ATTIM ÇEĞİLE
ÇEGİLİN ÇİÇEĞİNE
İPEK OLİM DOLANAM
KIZLARIN GÖYÇEĞİNE

Bağlantı:

KOLUNA KOLBAĞINA MERCANINA
ELİM SOĞUK DEĞDİ YARIN CANINA

DEMİSHAN SU ÇATAĞI
İÇİ YİĞİT YATAĞI
YAR KÜSMÜŞ DAMDA YATMIŞ
BEN OLAYIM YATAĞI

3.10.1 Türkü Bilgileri

Adı: Demişhanın Yamacı

TRT Repertuar No: 2088

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Şinasi HATUNOĞLU

Derleyen ve Notaya Alan: Şinasi HATUNOĞLU, Ahmet YAMACI

3.10.2 “DEMİŞHAN’IN YAMACI” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _ACI zengin kafiye.

2. kıtadaki _ÇEĞİN sesleri zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

3. kıtadaki _ATAĞ sesleri zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 2. Kıtada _E eki redif görevinde kullanılmıştır.

3. Kıtada _I eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.10.3 “DEMİŞHAN’IN YAMACI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Demişhan’ın Yamacı” isimli türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında da aşk ve sevda konulu bir hikâye olduğu görülmektedir. Hikâyenin başlığı olan “Demişhan” mekânı Ağrı iline bağlı bir köydür. Türkünün birinci dördlüğünde iki kız tarif edilir. Bunlardan biri büyük diğeri ise

küçüktür. Türküde beğenilen ve bahsedilen kişi küçük kızdır. Çünkü türküde küçük kız için “küçüğü can ilacı” şeklinde bir tarif yapılır.

Türkünün ikinci dörtlüğünde ise yüzük unsuru dikkat çekmektedir. Türküde yüzük kelimesinin geçmesi, evlenme çağına gelmiş genç kişileri temsil eder ve birlikteliğin ciddiyetini temsil eder. Türkünün son dörtlüğünde de Demişhan bölgesi için yiğit yatağı ibaresi kullanmıştır. Bu husus bölge insanının yani genelde Doğu Anadolu Bölgesi insanının özelde ise Ağrı ili insanının yiğitliğini ve cesaretini göstermek için kullanılmıştır. Sonuç olarak; “Demişhan’ın Yamacı” isimli türkü, aşk ve sevdâ konuları üzerine kurulmuş önemli ve bilinen bir türküdür.

3.11 DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 3973
İNCELEME TARİHİ : 9. 8. 1994

YÖRE
TAŞLIÇAY
KAYNAK KİŞİ
MUSTAFA ASLAN

SÜRE :

DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN

DERLEYEN
LÜTFÜ ORTAKALE

DERLEME TARİHİ
1985

NOTALAYAN
LÜTFÜ ORTAKALE

(SAZ)

DÜN YA SER VE TİN NEN Bİ ZE
BİR GA RAR DA DU RAN ŞAH LA

GA
RI

- N LA NIN VAL LAH HE SA BET TİM BE ŞE BA
ŞA HI GA Dİ Rİ SA MUT LAK DIR O NUN DE

Ğ LA DİM (SAZ)
R GÂ HI

DÜN YA DA GÖR DÜ ĞÜM Kİ TA BA
HER A DE M OĞ LU NUN TEK Nİ ŞA

-2-
DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANI

YAZ DIM KE MAL DEF TE
N GÂ HI GA RA RI MI

RİN DEN KÖ ŞE BA
TEK BİR DA ŞA BA Ğ LA DI

M BEY GA DA
M BEY GA DA

N A LIM KE MAL DEF TE
N A LIM GA RA RI MI

RİN DEN KÖ ŞE BA
TEK BİR DA ŞA BA Ğ LA DIM

DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN
VALLAH HESAP ETTİM BEŞE BAĞLADIM
DÜNYADA GÖRDÜĞÜM KİTABA YAZDIM
KEMAL DEFTERİNDEN KÖŞE BAĞLADIM

gencitürk

BEY GADAN ALİM
KEMAL DEFTERİNDEN KÖŞE BAĞLADIM

BİR GARARDA DURAN ŞAHLARIN ŞAHI
GADİR-İ MUTLAKTIR ONUN DERGAHI
HER ADEMOĞLUNUN TEK NİŞANGAHI
GARARIMI TEK BİR DAŞA BAĞLADIM

BEY GADAN ALİM
GARARIMI TEK BİR DAŞA BAĞLADIM

GADA : Kaza, bela, kötülük
GADİR-İ MUTLAK : Tanrının sıfatı, sonsuza dek, sonsuz kudret sahibi (Allah)
ALİM : Alayım
NİŞANGAH : Hedef, amaç
KEMAL DEFTERİ : Olgunluk, deneyim, bilgi evresi. İyi, doğru ve dürüstlük ölçüsünde öte dünyaya
yakışan olgunluk

DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN
VALLAH HESAP ETTİM BEŞE BAĞLADIM
DÜNYADA GÖRDÜĞÜM KİTABA YAZDIM
KEMAL DEFTERİNDEN KÖŞE BAĞLADIM

BEY GADAN ALİM
KEMAL DEFTERİNDEN KÖŞE BAĞLADIM

BİR GARARDA DURAN ŞAHLARIN ŞAHI
GADİR-İ MUTLAKTIR ONUN DERGAHI
HER ADEMOĞLUNUN TEK NİŞANGAHI
GARARIMI TEK BİR DAŞA BAĞLADIM

BEY GADAN ALİM
GARARIMI TEK BİR DAŞA BAĞLADIM

3.11.1 Türkü Bilgileri

Adı: Dünya Servetinden Bize Galanın

TRT Repertuar No: 3973

Yöresi: Ağrı

Konusu: İlahi

Kimden Alındığı: Mustafa ASLAN

Derleyen ve Notaya Alan: Lütfü ORTAKALE

3.11.2 “DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Bey gadan alim, kemal defterine, Bey gadan alim, gararımı tek bir daşa bağladım)kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 2. kıtada _AH zengin kafiye.

Kafiye Örgüsü: Koşma (a a a b, c c c b)

Redif: 1. Kıtada _DIM eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. kıtada _I eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.11.3 “DÜNYA SERVETİNDEN BİZE GALANIN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Dünya Servetinden Bize Galanın” isimli türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığından hayatın geçiciliği ve Allah’ın kudretinin sonsuzluğundan bahsetmektedir. Bu bakımdan şu ana kadar görülen türkülerden konu açısından farklılık göstermektedir. Türkü, aynı zamanda ilahi şekilde bestelenmiştir.

3.12 EVLERİNİN ÖNÜ YONCA

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No : 1107
İNCELEME TARİHİ : 13_11_1975

YÖRESİ
DOĞUANADOLU

KİMDEN ALINDIĞI
RUHİ KANAT

SÜRESİ:

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

EVLERİNİN ÖNÜ YONCA (HARELİ BASO)

EV LE Rİ NİN Ö NÜ YON CA HA RE Lİ BA SO YON CA
EV LE Rİ NİN Ö NÜ AR PA '' '' '' '' '' KO YUN

KAL KAR DİZ BO YUN CA HA RE Lİ BA SO A NA SI KI
GE LİR KIR PA KIR PA '' '' '' '' '' A NA SI KI

ZIN DA NİN CE HA RE Lİ BA SO
ZIN DAN KÖR PE '' '' '' '' ''

N.Yysal

— 1 —

EVLERİNİN ÖNÜ YONCA	Hareli baso
YONCA KALKAR DİZBOYUNCA	'' ''
ANASI KIZINDAN İNCE.	'' ''

— 2 —

EVLERİNİN ÖNÜ ARPA	Hareli baso
KOYUN GELİR KIRPA KIRPA	'' ''
ANASI KIZINDAN KÖRPE	'' ''

EVLERİNİN ÖNÜ YONCA (hareli baso)
YONCA KALKAR DİZ BOYUNCA (hareli baso)
ANASI KIZINDAN İNCE (hareli baso)

EVLERİNİN ÖNÜ ARPA (hareli baso)
KOYUN GELİR KIRPA KIRPA (hareli baso)
ANASI KIZINDAN KÖRPE (hareli baso)

3.12.1 Türkü Bilgileri

Adı: Evlerinin Önü Yonca

TRT Repertuar No: 1107

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Ruhi KANAT

Derleyen ve Notaya Alan: Muzaffer SARISÖZEN

3.12.2 “EVLERİNİN ÖNÜ YONCA” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Hareli baso) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Üçer dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada_NCA zengin kafiyedir.

2. kıtadaki _RPA sesleri zengin kafiyedir.

Kafiye Örgüsü: Belirtilmemiş.

Redif: Redif kullanılmamıştır.

3.12.3 “EVLERİNİN ÖNÜ YONCA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Evlerinin Önü Yonca” adlı türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında sevgilinin güzelliği anasıyla kıyaslanarak verilmiştir. Türküde kızın güzelliğiyle ilgili özellikleri annesi üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Kızın fiziksel özelliklerini ifade etmek için türküde “körpe” kelimesi kullanılmıştır. Körpe kelimesi, daha çok meyve ve sebzeyle ilgili kullanılan bir kelime olup dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, çok taze anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu benzetme kızın henüz genç bir kız olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak türkü aşk konulu bir türküdür.

3.13.1 Türkü Bilgileri

Adı: İstanbul'a Ismarladım Fesimi

TRT Repertuar No: 1167

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Muzaffer ACARBAY

Derleyen ve Notaya Alan: Muzaffer SARISÖZEN

3.13.2 “İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Beyit kullanılmıştır.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _ES sesleri tam kafiye.

2. kıtadaki _AR sesleri tam kafiye görevindedir.

3. kıtada _AKİNE sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Beyit (a a, b b, c c)

Redif: 1. kıtada _İMİ eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. kıtada GELE redif görevinde kullanılmıştır.

3.13.3 “İSTANBUL'A ISMARLADIM FESİMİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türküde mekân olarak İstanbul geçmektedir. Türküde dikkat edilmesi gereken nesne festir. Günümüzde Osmanlı Devleti'nin sembollerinden olan fesin çok eski bir tarihi vardır. Türklerin fesle tanışması, 16.yüzyılda Cezayirli denizciler vasıtasıyla olmuştur. Fesin, resmi başlık olarak kabulü, II. Mahmud döneminde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrasına rastlar. Fes, Serasker Hüsrev Paşa vesilesiyle Osmanlı'ya getirilmiştir. Sonra da II. Mahmud'un isteğiyle resmi başlık olarak kabul edilmiştir (Özcan, 2019: 831). Bu bakımdan türküde fesin yer alması o dönemki toplumun giyimi ve kuşamı hakkında bilgi vermektedir. Sonuç olarak; türkü sevgiliye duyulan özlemi ve aşkı konu edinmektedir.

3.14 ŞEHRİBAN

T.R.T. MÜZİK DAKİSİ YAYINLARI
T.H.M. REPERTUAR SIRA No: 2994
İNCELEME TARİHİ: 6 - 7 - 1982
YÖRESİ
AĞRI
KİMDEN ALINDIĞI
ŞİNASİ HATUNOĞLU
SÜRE: J = 80

ŞEHRİBAN

DERLEYEN:
ŞİNASİ HATUNOĞLU

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

Saz %

ŞE — H Rİ BAN

CAN GUR BAN KA BEN VA BİR Lİ DES ÇA TE

LA KA CA MI LA ŞAM ÇIK DES TİM TE BİR DES İN TE

CE KAL DA MI LA ŞAM KOR MU KA RAT RİM SU DAL YU

Kİ SÖN Rİ DÜR LA MEZ YAR YÜ BOY RE NU GİM MA DEN

SA YAN Rİ MI LA ŞAM SE — H Rİ BAN

Saz %

CAN GUR BAN

— 1 —
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN
KAYALI ÇALA ÇALA
ÇIKTIM BİR İNCE DALA
KÖRKARIM DAL KIRILA
YAR BOYNUMA SARILA
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN

— 2 —
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN
BEN BİR DESTE KAMIŞAM
DESTE DESTE KALMIŞAM
MURAT SUYU SÖNDÜRMEZ
YÜREĞİMDEN YANMIŞAM
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN

— 3 —
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN
ARPA EKTİM HAZANA
KAMIŞ GİBİ UZANA
ANAN BABAN KÖR OLA
SENİ VERDİ HIZANA
Bağlantı — ŞEHRİBAN CAN GURBAN

Bağlantı:

ŞEHRİBAN CAN GURBAN

KAVALI ÇALA ÇALA

ÇIKTIM BİR İNCE DALA

KORKARIM DAL KIRILA

YAR BOYNUMA SARILA

Bağlantı

Bağlantı

BEN BİR DESTE KALMIŞAM

DESTE DESTE KALMIŞAM

MURAT SUYU SÖNDÜRMEZ

YÜREĞİMDEN YANMIŞAM

Bağlantı

Bağlantı

ARPA EKTİN HAZANA

KAMIŞ GİBİ UZANA

ANAN BABAN KÖR OLA

SENİ VERDİ HIZANA

Bağlantı

3.14.1 Türkü Bilgileri

Adı: Şehriban

TRT Repertuar No: 2094

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Şinasi HATUNOĞLU

Derleyen ve Notaya Alan: Şinasi Hatunoğlu, Ahmet YAMACI

3.14.2 “ŞEHRİBAN” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Şehriban can gurban) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _L yarım kafiye.

3. kıtadaki _ZAN sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _A eki redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada _MIŞAM ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3. kıtada _A eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.14.3 “ŞEHRİBAN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türkü, Şehriban isimli bir kız için yakılmıştır. Türküde Şehriban’a olan aşk ve sevgi anlatılmıştır. Türkünün birinci dörtlüğünde yer alan kaval çalgı aleti önemli bir yer tutmaktadır. Kavalı genellikle dağ başlarında hayvanları otlatan çobanlar çalmaktadır. Çobanlarla bütünleşen kaval çalgı aleti hem zaman geçirmek için hem de dertlerin ve sıkıntıların dışı vurumu açısından da önem taşımaktadır. Çeşitli

kaynaklarda "ağız sazları" arasında anılan kaval aleti, Orta Asya Türk uygarlıklarından itibaren çalındığı bilinmektedir. Ülkemizde yüzyıllardır, "çoban sazı" ya da "düdük" olarak tanınan kaval çalgı aleti, Büyük Göç'le yayıldığı toplumlarda ise, farklı ad ve biçimlerde çalına gelmiştir. Kelimenin etimolojik manasına bakıldığında da kaval, içi boş şey anlamına gelen, "kav"dan türemiştir. Çalgıya yüzyıllar önce yakıştırılan bu ad, genelde tüm özgü ortak bir kavramı içerir. Yurdumuzda, halk ağzı ile "gaval-goval ya da guvval" olarak söylenen çalgı, sadece çobanlara özgü, ilkel bir müzik aleti olarak tanımlanmaktadır.

Türküde sevgiliye duyulan aşkın ateşini hiçbir suyun söndüremediği de anlatılmaktadır. Bu bakımdan türküde geçen "murat suyu söndürmez" dizesiyle aşkın büyüklüğü anlatılmaya çalışılmıştır. Çünkü Murat suyu ağrı bölgesinde sert akan bir akarsudur. Bu sebeple bu ateşi Murat Suyu bile söndüremedi derken hem aşkın büyük olmasından hem de derdinin büyük olmasından bahsetmektedir.

Türkünün son dörtlüğünde de bir sitem ve beddua söz konusudur. Çünkü türkünün sözlerine göre kahramanın sevdiği kız başkasına verilmiştir. Bu bakımdan kahraman bu durumdan dert yanmakta ve kızın annesine ve babasına beddua edilmektedir. Burada kahramanın kızı değil de kızın annesine ve babasına beddua etmesinin sebebi kızın, annesi ve babası tarafından verildiğinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak; "ŞEHRİBAN" türküsünde kahramanın Şehriban isimli kıza olan aşkın büyüklüğü ve hikâyenin sonunda duyulan sitemin ve sıkıntının büyüklüğü anlatılmaktadır.

3.15 KEKLİK DAŞTAN OT GETİR

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 5047
İNCELEME TARİHİ: 29.02.2016

DERLEYEN:
Tekin SUNAY

YÖRESİ:
AĞRI/TUTAK

KEKLİK TAŞTAN OT GETİR

DERLEME TARİHİ

KAYNAK:
Ahmet SUNAY

NOTAYA ALAN:
Gürkan ORTAKALE

M: 6/8

(SAZ...)

3.

KEK LİK DAŞ TAN OT GE TİR O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN
KEK Lİ Gİ Nİ Zİ KAN LI O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN
KEK LİK DAŞ TA Ö TER Mİ O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN

5.

GET YAR DAN U MUT GE TİR DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM
KA NA Dİ Dİ Zİ KAN LI DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM
DER Dİ ME DERT KA TAR Mİ DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM

7.

E GER O YAR GEL MEZ SE O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN
Ö LÜ RUM MAH LE NİZ DE O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN
KA VUŞ SAK MU RA DAL SAK O YÂ REĞ LE NEĞ LE NEĞ LEN

9.

KEN KI LİN DEN DUT GE TİR DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM
E DE RİM Sİ Zİ KAN LI DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM
YÂ RE HAS RET Bİ TER Mİ DOS TU MEĞ LEN BEN DE GE LİM

1.
KEKLİK DAŞTAN OT GETİR (O yâr eğlen eğlen eğlen)
GET YÂRDAN UMUT GETİR (Dostum eğlen ben de gelim)
EĞER O YÂR GELMEZSE (O yâr eğlen eğlen eğlen)
KENKİLİNDEN TUT GETİR (Dostum eğlen ben de gelim)
2.
KEKLİÇİN İZİ KANLI (O yâr eğlen eğlen eğlen)
KANADI DİZİ KANLI (Dostum eğlen ben de gelim)
ÖLÜRÜM MAHLENİZDE (O yâr eğlen eğlen eğlen)
EDERİM SİZİ KANLI (Dostum eğlen ben de gelim)
3.
KEKLİK DAŞTA ÖTER Mİ (O yâr eğlen eğlen eğlen)
DERDİME DERT KATAR Mİ (Dostum eğlen ben de gelim)
KAVUŞSAK MURAT ALSAK (O yâr eğlen eğlen eğlen)
YÂRE HASRET BİTER Mİ (Dostum eğlen ben de gelim)

KENKİL: Kâkül.

KEKLİK DAŞTAN OT GETİR (O yar eğlen eğlen eğlen)
GET YARDAN UMUT GETİR (Dostum eğlen ben de gelim)
EĞER O YAR GELMEZSE (O yar eğlen eğlen eğlen)
KENKİLİNDEN TUT GETİR (Dostum eğlen ben de gelim)

KEKLİĞİN İZİ KANLI (O yar eğlen eğlen eğlen)
KANADI DİZİ KANLI (Dostum eğlen ben de gelim)
ÖLÜRÜM MAHLENİZDE (O yar eğlen eğlen eğlen)
EDERİM SİZİ KANLI (Dostum eğlen ben de gelim)

KEKLİK DAŞTA ÖTER Mİ (O yar eğlen eğlen eğlen)
DERDİME DERT KATAR MI (Dostum eğlen ben de gelim)
KAVUŞSAK MURAT ALSAK (O yar eğlen eğlen eğlen)
YARE HASRET BİTER Mİ (Dostum eğlen ben de gelim)

3.15.1 Türkü Bilgileri

Adı: Keklik Taştan Ot Getir

TRT Repertuar No: 5047

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Ahmet SUNAY

Derleyen ve Notaya Alan: Tekin SUNAY, Gürkan ORTAKALE

3.15.2 “KEKLİK DAŞTAN OT GETİR” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (o yar eğlen eğlen eğlen, dostum eğlen ben de gelim) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _T sesiyarım kafiyesidir.

2. kıtadaki _İZİ sesleri tunç kafiyesidir.

3. kıtada _T sesi yarım kafiyesidir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada GETİR redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada KANLI redif görevinde kullanılmıştır.

3. kıtada _ER Mİ ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.15.3 “KEKLİK DAŞTAN OT GETİR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Keklik Daştan Ot Getir adlı türküde motif olarak keklik kuşu ele alınabilir. Halk anlatılarının en ilgi çekici ve önemli hayvanlarından biri de kuştur. Türk kültür coğrafyasında yaşayan hayvanlar içerisinde kuşların farklı ve önemli bir yeri vardır. Kuşlarla ilgili İslâmiyet öncesi inanç birikimini dini hikâyelerle de zenginleştiren Türkler; mimarilerinden halk danslarına, kıyafetlerinden mezar taşlarına, deyim ve atasözlerinden sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerine kadar bütün kültür alanlarında kuşlardan esinlenmiş ve yararlanmışlardır (Yıldız, 2011: 158). Türkülerde veya diğer sözlü anlatılarda kuş olarak en fazla rastlanılan türlerden biri keklik kuşudur.

Keklik, masal, hikâye, atasözü, deyim ve bilmece, mani, ağıt, gibi pek çok anlatıda görülen bir mazmun ve motiftir. Bilimsel adı “Perdix” olan keklik, kuşlar sınıfının, tavukgiller takımının, sülüngiller familyasından bir kuştur. Kahverengimsi, başında uzunlamasına sarı, gri renkli, sırtında enine pas kıvrımlı çizgiler bulunur. Uzunluğu 26 cm'dir. Vücudu uzuncadır. Orta uzunlukta yanlardan basılmış kubbeli gagası ve yuvarlak kanatları vardır. Parmakları da çıplaktır. Boz Keklik, Çil Keklik, Taş Kekliği de denilen Kırmızı Kekliğin, Beyaz Keklik, Kum Kekliği, Şam Kekliği gibi türleri vardır. En tanınmış türü ise Dağ Kekliği adı da verilen Kınalı Kekliktir (Bozyiğit, 1993: 355). Ahenkli ötüşü ve sekişiyle tanınan keklik, çeşitli kültürlerde bahar mevsimi ile ilişkilendirilen güzelliğin, zekânın ve ihanetin sembolü bir kuş olarak karşımıza çıkar. Keklik, “Türklerin kuş sevgisi ve güzellik sembolü” olmasına karşın kültürümüzde ihanetle özdeşleşmiş bir canlıdır. Keklik, av sırasında öterek hemcinsinin yakalanmasına yahut vurulmasına sebep olduğu için Tunceli yöresinde “bir kavgada veya önemli bir işte “beni keklik gibi sattın” derler (Kayaokay, 2019: 199).

3.16 KEMAN YAYI İNCE KAŞIN

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM-REPERTUAR SIRA No:1772
İNCELEME TARİHİ:10.3.1978

YÖRESİ:

KİMDEN ALINDIĞI:

SÜRESİ:

KEMAN YAYI İNCE KAŞIN

DERLEYEN:
MUAZZEZ TÜRÜNG

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN:
O. ÖZDENKÇİ

KEMAN YA YI İN CE KAŞI N A MAN GÜ ZE LO YO_Y İNCİ
BİRBİ ÇA RE SAN MA BENİ " " " " " " HAYA

Gİ Bİ BEYAZ Dİ Şİ N CANIM GÜ ZE LO YO_Y SENİ A LIP DA ĞA
Lİ NE SAL MA BENİ " " " " " " GÖTÜR KUYUM CU YA

KAÇA M A MAN GÜ ZE LO YO_Y ONSE Kİ ZE GİR Dİ YAŞI N CANIM
GÖŞ TER " " " " " " KALPÇİ KARSA MALMA BENİ " "

GÜ ZE LO YO_Y

-I-

KEMAN YAYI İNCE KAŞIN AMAN GÜZEL OY OY
İNCİ GİBİ BEYAZ DİŞİN CANIM GÜZEL OY OY
SENİ ALIP DAĞA KAÇAM AMAN GÜZEL OY OY
ONSEKİZE GİRDİ YAŞIN CANIM GÜZEL OY OY

-II-

BİR BİÇARE SANMA BENİ AMAN GÜZEL OY OY
HAVALİNE SALMA BENİ CANIM GÜZEL OY OY
GÖTÜR KUYUMCUYA GÖSTER AMAN GÜZEL OY OY
KALP ÇIKARSAM ALMA BENİ CANIM GÜZEL OY OY

KEMAN YAYI İNCE KAŞIN (aman güzel oy oy)
İNCİ GİBİ BEYAZ DİŞİN (canım güzel oy oy)
SENİ ALIP DAĞA KAÇAM (aman güzel oy oy)
ONSEKİZE GİRDİ YAŞIN (canım güzel oy oy)

BİR BİÇARE SANMA BENİ (aman güzel oy oy)
HAYALİNE SALMA BENİ (canım güzel oy oy)
GÖTÜR KUYUMCUYA GÖSTER (aman güzel oy oy)
KALP ÇIKARSAM ALMA BENİ (canım güzel oy oy)

3.16.1 Türkü Bilgileri

Adı: Keman Yayı İnce Kaşın

TRT Repertuar No: 1772

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet ÖZTÜRK

Derleyen ve Notaya Alan: Muazzez TURİNG, Osman ÖZDENKÇİ

3.16.2 “KEMAN YAYI İNCE KAŞIN” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (aman güzel oy oy, canım güzel oy oy) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _Ş sesi yarım kafiye.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _IN eki redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada _MA eki ve BENİ redif görevinde kullanılmıştır.

3.16.3 “KEMAN YAYI İNCE KAŞIN” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Keman Yayı İnce Kaşın” isimli türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında türkü, aşk konulu bir türküdür. Türküde sevgilinin güzelliğiyle ilgili pek unsurda benzetme yapılmıştır. Sevgilinin ince kaşları kemanın yayına benzetilmiştir. Sevgilinin beyaz dişlerini anlatmak için ise inciyle teşbih yapılmıştır ve sevgilinin genç olduğunu anlatmak için de “On Sekize Girdi Yaşın” ifadesi kullanılmıştır. Türkiye’de 18. yaş reşit olma yaşıdır. Reşit olmak pek çok konuda bireyin kendisinin karar vermesi demektir. Bu bakımdan türküdeki anlama gelindiğinde 18 yaşına girmiş bir birey evlenebilme hakkı kazanmaktadır. Dolayısıyla türküde anlatılmak istenen evliliklerdir.

3.17 KINA ALİM BEN SENE

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2095
İNCELEME TARİHİ: 6.7.1982

DERLEYEN
ŞİNASİ HATUNOĞLU

YÖRESİ

AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI

ŞİNASİ HATUNOĞLU

SÜRESİ : ♪ = 108

KINA ALİM BEN SENE

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

AHMET YAMACI

♩

KI NA A LİM BE-N SE NE- YA KEL LE REN E-L LE REN
KI NA YI KA VU- RUR LA-R " " " " " " " "
KI NA AL DIM KA-L Gİ Bİ- " " " " " " " "

İŞ MAR ET TİM GE-L SE NE- YA KEL LE REN E-L LE REN
DÖĞ ME DEN SA VU-R UR LA-R " " " " " " " "
YA RİN BO YU DA-L Gİ Bİ- " " " " " " " "

BU YIL DA KA VU-Ş MA Dİ-K YA KEL LE REN E-L LE REN
BU NE ZA LİM KÖ-Y İ Mİ-Ş " " " " " " " "
EL LE RİN YA Rİ-N BİL ME-M " " " " " " " "

İN ŞAL LAH GE LE-N SE NE- YA KEL LE REN E-L LE REN
SEV ME DEN A YI- RİR LA R " " " " " " " "
BE NİM YA RİM BA-L Gİ Bİ " " " " " " " "

KUR BAN Şİ RİN Dİ-L LE RE-N A KE-L LE REN E-L LE REN

Gençtürk

KINA ALİM BEN SENE	YAK ELLEREN ELLEREN
İŞMAR ETTİM GELSENE	" " "
BU YIL DA KAVUŞMADIK	" " "
İNŞALLAH GELEN SENE	" " "

KURBAN ŞİRİN DİLLEREN / BAĞLANTI
YAK ELLEREN ELLEREN

KINAYI KAVURURLAR	YAK ELLEREN ELLEREN
DÖĞMEDEN SAVURURLAR	" " "
BU NE ZALİM KÖY İMİŞ	" " "
SEVMEDEN AYIRIRLAR	" " "

BAĞLANTI

KINA ALDIM KAL GİBİ	YAK ELLEREN ELLEREN
YARIN BOYU DAL GİBİ	" " "
ELLERİN YARIN BİLMEM	" " "
BENİM YARIM BAL GİBİ	" " "

KINA ALİM BEN SENE (yak ellere n ellere n)
İŞMAR ETTİM GELSENE (yak ellere n ellere n)
BU YIL DA KAVUŞMADIK (yak ellere n ellere n)
İNŞALLAH GELEN SENE (yak ellere n ellere n)

Bağlantı:

KURBAN ŞİRİN DİLLEREN
YAK ELLEREN ELLEREN

KONAYI KAVURURLAR (yak ellere n ellere n)
DÖĞMEDEN SAVURURLAR (yak ellere n ellere n)
BU NE ZALİM KÖY İMİŞ (yak ellere n ellere n)
SEVMEDEN AYIRIRLAR (yak ellere n ellere n)

Bağlantı

KINA ALDIM KAL GİBİ (yak ellere n ellere n)
YARIN BOYU DAL GİBİ (yak ellere n ellere n)
ELLERİN YARIN BİLMEM (yak ellere n ellere n)
BENİM YARIM BAL GİBİ (yak ellere n ellere n)

Bağlantı

3.17.1 Türkü Bilgileri

Adı: Kına Alim Ben Sene

TRT Repertuar No: 2095

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Şinasi HATUNOĞLU

Derleyen ve Notaya Alan: Ahmet YAMACI

3.17.2 “KINA ALİM BEN SENE” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (yak ellere ellere) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _SENE sesleri tunç kafiyedir.

2. kıtada _R sesi yarım kafiyedir.

3. kıtadaki _AL sesleri tam kafiyedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 2. kıtada _IRLAR ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.kıtada GİBİ redif görevinde kullanılmıştır.

3.17.3 “KINA ALİM BEN SENE” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Kına Alim Ben Sene” adlı türküde üstünde durulması gereken şey kınadır. Kına Türk kültüründe pek çok işlevsel özelliğe sahiptir. Dilimize Arapça “hınna” sözcüğünden yerleşmiş olan kına, Türk halk kültüründe de geleneksel törenlerde, hastalık sağaltmada ve kozmetik amaçlarla kullanılması bakımından önemli bir yere sahiptir. Türk halk kültürünün önemle korunan gelenek ve göreneklerinden bir tanesi

kına yakma geleneğidir ve bu geleneğin İbrahim Peygamber ile başladığına inanılmaktadır. Rivayetlere göre İbrahim Peygamber oğlu İsmail'i kurban ederken bir kınalı koç gelmiş ve Allah tarafından İsmail'in yerine bu koçun kurban edilmesi istenmiştir. Bu olay ile kına yakma geleneğinin doğduğu, o günden sonra da adak ve kurbanlıkların süslenmeye başlandığı belirtilmiştir. Öte yandan Türk inançlarında kına yakılan varlığın seçilmiş, adak edilmiş olanı sembolize ettiği, ona zarar vermenin ise uğursuzluk ve felaket getireceği düşünülmektedir (Karaca ve Şar, 2016: 32-33).

Türküde yer alan kına genç kıza sürülmek istenmiş ve kızın gelin olmasını istemiştir. Geline ya da kıza kına yakmak Türk kültüründe önemli bir değerdir. Kına aynı zamanda temizliğin, saflığın, iyi niyetin ve bereketin simgesi olduğu için kına yakma töreni coşku ile kutlanmakta ve bu törene de kına gecesi adı verilmektedir.

3.18 KİŞNE KIR AT

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3543
İNCELEME TARİHİ : 12.10.1990

DERLEYEN
EROL PARLAK

YÖRESİ
ELEŞKİRT

DERLEME TARİHİ

KİŞNE KIR'AT

KİMDEN ALINDIĞI
YÖRE EKİBİ

NOTAYA ALAN
EROL PARLAK

KİŞ NE _____ KI _____ RA _____ T Kİ_Ş NE _____

A _____ NE _____ MA_Ğ LA SIN HE _____ MA _____ Ğ

LA _____ SI _____ N HE_M BO _____ H CA _____ Mİ _____

BA_Ğ LA SIN

-1-
KİŞNE KIRAT KİŞNE ANEM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHCAMI BAĞLASIN

-2-
KİŞNE KIRAT KİŞNE BABAM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHCAMI BAĞLASIN

-3-
KİŞNE KIRAT KİŞNE ABİM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHCAMI BAĞLASIN

KİŞNE KIR AT KİŞNE ANEM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHÇAMI BAĞLASIN

KİŞNE KIR AT KİŞNE BABAM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHÇAMI BAĞLASIN

KİŞNE KIR AT KİŞNE ABİM AĞLASIN
HEM AĞLASIN HEM BOHÇAMI BAĞLASIN

3.18.1 Türkü Bilgileri

Adı: Kişne Kır At

TRT Repertuar No: 3543

Yöresi: Ağrı

Konusu: Kına Düğün

Kimden Alındığı: Yöre Ekibi

Derleyen ve Notaya Alan: Erol PARLAK

3.18.2 “KİŞNE KIR AT” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nazım Birimi: Beyitlerden oluşmaktadır.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _AĞ sesleri tunç kafiyedir.

2. Kıtada _AĞ sesleri tunç kafiyedir.

3. Kıtada _AĞ sesleri tunç kafiyedir.

Kafiye Örgüsü:Beyit (a a,a a, a a)

Redif: 1. kıtada _LASIN ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

2.kıtada _LASIN ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.kıtada _LASIN ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.18.3 “KİŞNE KIR AT” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Kişne Kır At” isimli türküde motif attır. Göçebe yaşayan uygarlıkların her yönüyle gelişmesini sağlayan ve araç kullanımı kadar etkili olan hayvanlardan biri “at” olmuştur. Atın, Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Eski Türklerin yaşam tarzında at vazgeçilmez bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra hemen hemen tüm sözlü anlatmalarda da atı görmek mümkündür. Bunun temelinde Türk halkının göçebe kültürünün büyük etkisi bulunmaktadır. Devenin Arap için önemi ne ise atın da Türk için önemi odur.

Türkler, atı evcilleştirip hem etinden hem de sütünden faydalanmışlardır. Ayrıca inanç merkezi olan Gök tanrı dininin merkezi yerlerinden birine yerleştirmişlerdir. Kurganlarda ortaya çıkarılan at gömüleri ile beraber atlara ait ilk arkeolojik veriler Kelteminar Kültür(MÖ.5000-3000)’ünde rastlanılmasına rağmen, Kalkolitik devirde görülen Anav Kültürü’ nün tunç devrine ait II. Kültür tabakasında rastlanmıştır (Çoruhlu 2012:1055).Türkler arasında atın gücünün Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Destanlarda kahramanların en büyük yardımcısı atıdır. At destanlarda tıpkı kahraman gibi olağanüstü özelliklere sahiptir. Kahraman atı olmadan hiçbir iş beceremez. Âdetâ, destanlarda zaferin ve mağlubiyetin gerçek sahibi attır. Destan kahramanlarının atları soy sop sahibi, şecereleri bilinen son derece akıllı,

bilinmezden ses duyan, tehlikeyi önceden sezip haber veren, yeteneğe ve kahramanlık töresine sahip varlıklardır.

“Kişne Kır At” türküsünde geçen atın adı Kır at’tır. Kırat Köroğlu’nun atıdır. Köroğlu'nun Kırat’ı insan gibi zeki ve anlayışlıdır. Bağdat'ta Köroğlu yiğitleri ile esir edilince Kırat kimse beğenip almasın diye kör ve topal taklidi yapar. Kısa ayrıntılar içinde ve belli davranışları ile Türk destanlarında at temel motif özelliğini taşır. Kahramanın başarıya ulaşmasında en kuvvetli güçtür. Sahibini tehlikelerden korur, ona yol gösterir, tehlikelere karşı uyarır, sahip olduğu olağanüstü güç sayesinde ölümlerden kurtarır, onu başarıya ulaştırır. Atından uzak kalmış olan kahraman, gücünü-kuvvetini ve cesaretini kaybeder, sıradan bir insan haline düşer.

3.19 KONMA BÜLBÜL

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM No: 464 - 22.11.1973

YÖRESİ
ELEŞKİRT

KİMDEN ALINDIĞI

SÜRE

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

KONMA BÜLBÜL

KON MA BÜL BÜL KON MA
E LEŞ KİRT TEN ÇIK DI M

NER Gİ Z DA Lİ NE NER Gİ Z DA Lİ NE
YÜ KÜ M E RİK DİR YÜ KÜ M E RİK DİR

ÖL DÜ RÜR LE RA MAN NA MA NA MA NA MAN BİR YA
AÇ MA YIN YA RE Mİ A MA NA MA NA MAN DE Lİ

R YO LU NA BİR YA R YO LU NA
K DE LİK DİR Cİ GE R E ZİK Dİ

R YAN DI M YO LU NA
BEN YA RE Lİ YİM

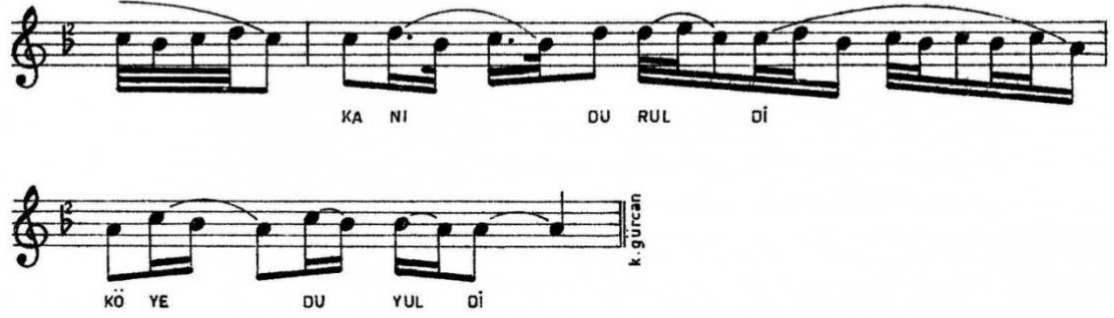
BEN DE KUR BA NO LA M Fİ DAN BO YU NA
BE NİM SEV Dİ CE Gİ M İN CE FE RİK Dİ R

Fİ DA N BO YU NA DE ME YİN DE ME Yİ NA MA
İN CE FE RİK DİR

NA MA NA MA NA MAN YA Rİ N VU RUL Dİ

KONMA BÜLBÜL

sayfa : 2

KONMA BÜLBÜL KONMA NERGİZ DALİNE, NERGİZ DALİNE
ÖLDÜRÜRLER (AMAN AMAN AMAN AMAN) BİR YAR YOLUNA, BİR YAR YOLUNA, YANDIM YOLUNA
BEN DE KURBAN OLAM FİDAN BOYUNA, FİDAN BOYUNA

bağlantı { DEMEYİN, DEMEYİN AMAN AMAN AMAN AMAN
YARIN VURULDI, KANI DURULDI, KÖYE DUYULDI

ELEŞKİRTTEN ÇIKTIM YÜKÜM ERİKTİR, YÜKÜM ERİKTİR
AÇMAYIN YAREMİ AMAN AMAN AMAN AMAN DELİK DELİKTİR, CİĞER EZİKTİR, BEN YARELİYİM
BENİM SEVDİCEĞİM İNCE FERİKTİR, İNCE FERİKTİR

bağlantı

KONMA BÜLBÜL KONMA NERGİZ DALİNE
ÖLDÜRÜRLER (aman aman) BİR YAR YOLUNA
BENDE KURBAN OLAM FİDAN BOYUNA

Bağlantı:

DEMEYİN DEMEYİN AMAN AMAN AMAN AMAN
YARIN VURULDI KANI DURULDI KÖYE DUYULDI

ELEŞKİRT'TEN ÇIKTIM YÜKÜM ERİKTİR
AÇMAYIN YAREMİ (aman aman aman) DELİK DEŞİKTİR
(CİĞER EZİKTİR BEN YARELİYİM)

BENİM SEVDİCEĞİM İNCE FERİKTİR

Bağlantı

3.19.1 Türkü Bilgileri

Adı: Konma Bülbül

TRT Repertuar No: 464

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: Muzaffer SARISÖZEN

3.19.2 “KONMA BÜLBÜL” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (aman aman aman aman) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Bentlerden oluşmuştur.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _İK sesleri tam kafiye dir.

Kafiye Örgüsü:Bent (a b b, c c c)

Redif: 1. kıtada _UNA ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

2. Kıtada _TİR eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.19.3 “KONMA BÜLBÜL” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Konma Bülbul” adlı türküde motif olarak “bülbul” motifi karşımıza çıkmaktadır. Bülbul, Türk dünyasında ortak bir tema kabul edilmektedir (Bakırcı, 2015: 48). Bülbul, bilindiği gibi sesinin güzelliği ile meşhur bir kuştur. Doğu edebiyatlarında ise oldukça önemli bir yere sahiptir. Aslı Farsça olan bülbul kelimesi sonradan Arapçaya da girmiştir. Klasik Türk şiiri de bülbul olmadan düşünülemez. Bülbulün gül bahçelerinde daha canlı ve güzel ötmesi nedeniyle gül ile arasında bir aşk olduğu varsayılmış, bülbul âşık, gül ise mâşuk olarak düşünülmüştür. Bülbul böylece Klasik şiirin başlıca unsurlarından olan âşıklık rolünü ve âşığa ait hemen bütün sıfatları üstlenmiştir (Sarıtaş, 2020: 354).

Bülbul, güle olan aşkını özellikle bahar mevsiminde durmadan öterek ilan eder. Onun bu şekilde ötüşü birçok hayalin doğmasını sağlamış ve şairlerin imaj dünyasını beslemiştir. Gülün aşkı ile tutuştuğu için bülbulü “şeydâ” ve “zâr” gibi sıfatlar verilmiştir. Bu bakımdan bülbul gerek sesi gerek güzelliğiyle pek çok türküyeye konu olmuş ve bir motif olarak kullanılmıştır. Türkünün muhtevasına bakıldığında da kahraman derdini bülbulü anlatmaktadır. Dolayısıyla türkü, kahramanın sevgiliye olan aşkını ve hasretini konu edinmektedir.

3.20 KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3719
İNCELEME TARİHİ : 11.3.1992

DERLEYEN
EROL PARLAK

YÖRESİ
ELEŞKİRT

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
GÜLSEHER PARLAK

KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI

NOTAYA ALAN
EROL PARLAK

SÜRESİ:

KÜP KI RAN BUZ BAĞ LA Dİ LE KI RAN LE KÜP KI RAN
BU YIL NE TEZ BAĞ LA Dİ DER DİN DE N OL DU M VE REM
Gİ DER DİM BEN BU EL DE N LE KI RAN LE KÜP KI RAN
BİR A LA GÖZ BAĞ LA Dİ DER DİN DE N OL DU M VE REM

M. ÖZBULAK

-1-

KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI (LE KIRAN LE KÜP KIRAN)
BU YIL NE TEZ BAĞLADI (DİRDİNDEN OLDUM VEREM)
GİDERDİM BEN BU ELDEN (LE KIRAN LE KÜP KIRAN)
BİR ALAGÖZ BAĞLADI (DİRDİNDEN OLDUM VEREM)

-2-

KÜPKIRANIN SUYUNİ
BİLEMEDİM HUYUNİ
ATTI BENİ GURBETE
FELEĞİN BİR OYUNİ

-3-

KÜPKIRAN OVASINDA
YİĞİTLER YAYLASINDA
CANIM ASILI KALDI
GÜZELİN SEVDASINDA

KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI (le kıran le küpkıran)
BU YIL NE TEZ BAĞLADI (derdinden oldum verem)
GİDERDİM BEN BU ELDEN (le kıran le küpkıran)
BİR ALA GÖZ BAĞLADI (derdinden oldum verem)

KÜPKIRANIN SUYUNİ (le kıran le küpkıran)
BİLEMEDİM HUYUNİ (derdinden oldum verem)
ATTI BENİ GURBETE (le kıran le küpkıran)
FELEĞİN BİR OYUNİ (derdinden oldum verem)

KÜPKIRAN OVASINDA (le kıran le küpkıran)
YİĞİTLER YAYLASINDA (derdinden oldum verem)
CANIM ASILI KALDI (le kıran le küpkıran)
GÜZELİN SEVDASINDA (derdinden oldum verem)

3.20.1 Türkü Bilgileri

Adı: Küpkıran Buz Bağladı

TRT Repertuar No: 3719

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Gülseher PARLAK

Derleyen ve Notaya Alan: Erol PARLAK

3.20.2 “KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (le kıran le küpkıran, derdinden oldum verem) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _Z sesi yarım kafiye.

2. Kıtada _Y sesi yarım kafiye.

3. Kıtadaki _AS sesleri tam kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada BAĞLADI redif görevinde kullanılmıştır.

1. Kıtada _İ eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. Kıtada _SINDA ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.20.3 “KÜPKIRAN BUZ BAĞLADI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Küpkıran Buz bağladı” isimli türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında da sevgiliden ayrı kalmanın verdiği cefa ve sıkıntı anlatılmaktadır. Türküde bahsedilen kahraman gurbete çıkmıştır ve memleketinde sevdiği bir kız vardır. Bu bakımdan sevgiliden ayrı kalması kahramanı sıkıntıya sokmuştur. Kahraman bu durumu feleğin bir oyunu olarak görmekte ve bunu türküde dile getirmektedir.

Türküde mekân olarak da gerçek bir yer ismi kullanılmıştır. Türküde geçen bu yer Küpkıran’dır. “Küpkıran” Ağrı ilinin merkezine bağlı bir köyün adıdır. Bu köy “Küpkıran Köyü” olarak geçmektedir. Bu köyde olan bir çay (dere suyu) yayla ve ova gibi unsurlar anlatı türlerine konu olmuştur. Türküde geçen “Küpkıranı buz bağladı”

dizesi de suyun buzlaştığını mecazi anlamda ise sevgiliden ayrı düştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca Küpkıran Köyü türkünde “yigitler yaylası” olarak geçmektedir. Bu husus yöre insanının mertliğine ve cesaretine dikkat çekmektedir. Sonuç olarak; türkünde sevgiliden ayrı düşmenin verdiği sıkıntılar anlatılmış. Bu sıkıntıların yanında da çeşitli benzetmeler, gerçek anlamda yer isimleri ve bu yerlerin özelliklerine yer verilmiştir.

3.21 KÜP GIRAN OVALARI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 1251
İNCELEME TARİHİ : 4_2_1976

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
İSMET KOŞKAR

SÜRE: ♩ = 100

DERLEYEN
ATEŞ KÖYOĞLU

DERLEME TARİHİ
13_5_1973

NOTAYA ALAN
ATEŞ KÖYOĞLU

KÜP GIRAN OVALARI

KÜP Gİ RA NO VA LA Rİ HO POP MA RA
MU RA DA AT TIM TEŞ Tİ " " " "

Lİ MA RA Lİ MA RA Lİ OĞ LA NI DERT Lİ GİZ YA
" " " " " " " "

RA Lİ YA RA Lİ YA Yİ RAT LİR DE VE LE Rİ
" " " " MU RAT BU LAN DI GEÇ Tİ

HO POP MA RA Lİ MA RA RA Lİ MA RA Lİ OĞ LA NI
" " " " " " " "

DERT Lİ GİZ YA RA Lİ YA RA Lİ O TUR MUŞ GO
" " " " GUR BA NO LU

YUN SA ĞAR HO POP MA RA Lİ MA RA Lİ MA RA LI
RUM DOST LAR " " " " " " " "

OĞ LA NI DERT Lİ GİZ YA RA Lİ YA RA Lİ TER LE
" " " " " " " " O YAR

MİS Sİ NE LE Rİ HO POP MA RA Lİ MA RA Lİ
NE DE DI GEÇ Tİ " " " " " " " "

KÜP KIRAN OVALARI
(Sahife - 2)

— 1 —

KÜP KIRAN OVALARI, HOPOP MARALI, MARALI, MARALI, OĞLAN DERTLİ GİZ YARALI, YARALI,
YAYILIR DEVELERİ, " " " " " " " " "
OTURMUŞ GOYUN SAĞAR, " " " " " " " " "
TERLEMİŞ SİNELERİ, " " " " " " " " "

— 2 —

MURADA ATIM TEŞTİ, HOPOP MARALI, MARALI, MARALI, OĞLAN DERTLİ GİZ YARALI, YARALI,
MURAT BULANDI GEÇTİ, " " " " " " " " "
GURBANOLURUM DOSTLAR, " " " " " " " " "
O YAR NE DEDİ GEÇTİ, " " " " " " " " "

KÜPKIRAN OVALARI
YAYILIR DEVELERİ
OTURMUŞ GOYUN SAĞAR
TERLEMİŞ SİNELERİ

Bağlantı:

HOP MARALI MARALI MARALI
OĞLAN DERTLİ KIZ YARELİ YARELİ

MURAD'A ATDIM TEŞTİ
MURAT BULANDI GEÇTİ
GURBAN OLURAM DOSTLAR
O YAR NE DEDİ GEÇTİ

3.21.1 Türkü Bilgileri

Adı: K p Gıran Ovaları

TRT Repertuar No: 1251

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Seveda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: Ateş KÖYOĞLU

3.21.2 “K P GIRAN OVALARI” Adlı Türkünün şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarar: (hopop marali, marali, marali, oğlan dertli kız yarali, yarali) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

 l s : 7’li hece  l s  kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _Esesi yarım kafiye.

2. kıtadaki _T  sesleri tam kafiye.

Kafiye  rg s : Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _LER  eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.21.3 “KÜP GIRAN OVALARI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Küp Giran Ovaları” adlı türküde deve hayvanı dikkat çekmektedir. Develer tarihte ulaşım, yük, binek, savaş, gıda ve spor amacı ile insanlığa hizmet etmiştir. Türklerde deve yetiştiriciliği 4.000 yıldan fazla olmalıdır çünkü bazı arkeolojik kanıtlar Türklerde deve güreşinin en azından 4.000 yıldan beri yapıldığını göstermektedir (Yılmaz ve Ertuğrul, 2015: 157). Deve, özellikle Araplar arasında büyük bir önem taşımaktadır ve *sefinetü's-sahra* (çöl gemisi) olarak anılmaktadır. Arapların deveye verdikleri bu önem, dillerindeki deve ile ilgili kelimelerden de anlaşılmaktadır. Bu anlamda Arapça, deve ile ilgili kelimelerin sayısı bakımından oldukça zengin bir dildir. *Dîvânu Lügati't-Türk*'ten bu yana yazılan Türkçe eserlerde deve ile ilgili pek çok kelime ve tabirle karşılaşmaktayız. Bunların bir kısmı sözlüklerde yer alsa da bir kısmı sözlü kültürde yaşamaktadır, bir kısmı ise kullanımdan düşmüştür. Özellikle deve yetiştirilen bölgelerde deve ile ilgili birçok söyleyişle karşılaşmaktayız. Erkek deveye *buğra* veya *buğur* denilmektedir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde “bin maya görmemiş buğra” ifadesi ile erkek ve dişi deve için kullanılan kelimelerin ikisi bir arada verilmiştir (Kesik, 2018: 825).

Bu bilgiler doğrultusunda deve her ne kadar Arap toplumunun bir simgesi olsa da Türk kültüründe de önemli bir yeri vardır ve pek çok anlatı türünde de karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere deve, Ağrı yöresine ait “Küp Giran Ovaları” adlı türküde de yer almaktadır.

Türkünün muhtevasına bakıldığında türküde “Murad’a Attım Teşti” dizesi de dikkat çekmektedir. Murat Suyu, Ağrı yöresine ait pek çok türküde görmek mümkündür. Murat Suyu, Van Gölü'nün kuzeyinde, Ağrı (Karaköse) ilçesi Diyadin'den kaynak olarak başlayıp Aladağ'dan ve Muratbaşı Dağı'ndan çıkan kolların birleşmesiyle oluşur. Diyadin ovası'ndan geçip Ağrı (Karaköse) şehri yakınlarında Eleşkirt yöresinden gelen kolları aldıktan sonra güneybatıya doğru akarak Malazgirt Ovası'na gelir. Bingöl Dağları'ndan inen Hınıs Suyu'nu aldıktan sonra sert dirsekler çizerek Muş Ovası'na kuzeyden girer ve burada Nemrut Dağı'ndan gelen Karasu'yu alır (Wikipedia, 2021).

3.22 MERDİVENDEN AŞAĞI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2086
İNCELEME TARİHİ : 6.7.1982

DERLEYEN
ŞİNASİ HATUNOĞLU

YÖRESİ
AĞRI

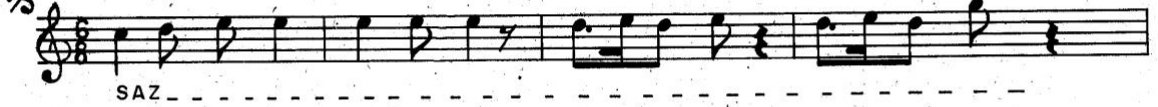
MERDİVENDEN AŞAĞI

DERLEME TARİHİ
1981

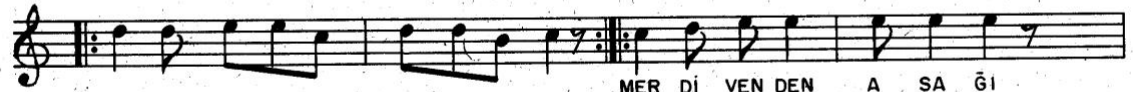
KİMDEN ALINDIĞI
ŞİNASİ HATUNOĞLU

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

SÜRESİ:
♩ = 96

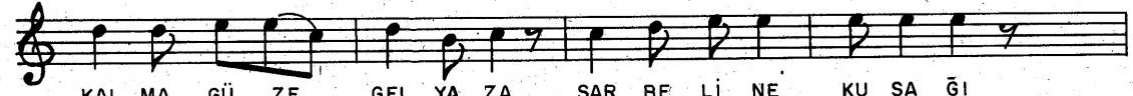
SAZ

MER Dİ VEN DEN A ŞA ĞI
HER GÜN GEL BUR DAN SA VUS
MER Dİ VE Nİ DA YAR SIN
BU DÜN YA DA DOY MA DİN

LE E MO YAR TE E MO YAR EN ME DÜ ZE GEL Bİ ZE

KAL MA GÜ ZE GEL YA ZA SAR BE Lİ NE KU SA ĞI
ÇAT LA Sİ NEL U ŞA ĞI
KÖ ŞAT LA RI BO YAR SIN
A Hİ RET TE DO YAR SIN

LE E MO YAR TE E MO YAR EN ME DÜ ZE GEL Bİ ZE

KAL MA GÜ ZE GEL YA ZA

Bağlantı

MERDİVENDEN AŞAĞI

(LE EMO YAR TE EMO YAR
ENME DÜZE GEL BİZE
KALMA GÜZE GEL YAZA

SAR BELİNE KUŞAĞI
HER GÜN GEL BURDAN SAVUS
ÇATLASIN EL UŞAĞI

" " " "

" " " "

" " " "

MERDİVENİ DAYARSIN
KOŞATLARI BOYARSIN
BU DÜNYADA DOYMADIN
AHİRETTE DOYARSIN

" " " "

" " " "

" " " "

" " " "

1. Not: KOŞAT = TAVAN

2. Not:

Sondaki dönüş gereği yukarıya dönüşlerde
aynı dize değil, bir sonraki dize okunacaktır.

MERDİVENDEN AŞŞAĞI

Bağlantı:

LE EMO YAR TE EMO YAR
ENME DÜZE GEL BİZE
KALMA GÜZE GEL YAZA

SAR BELİNE KUŞAĞI

Bağlantı

HER GÜN GEL BURDAN SAVUŞ

Bağlantı

ÇATLASIN EL UŞAĞI

Bağlantı

MERDİVENİ DAYARSIN

Bağlantı

KOŞATLARI BOYARSIN

Bağlantı

BU DÜNYADA DOYMADAN

Bağlantı

AHİRETTE DOYARSIN

Bağlantı

3.22.1 Türkü Bilgileri

Adı: Merdivenden Aşağı

TRT Repertuar No: 2086

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Şinasi HATUNOĞLU

Derleyen ve Notaya Alan: Ahmet YAMACI

3.22.2 “MERDİVENDEN AŞAĞI” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (le emo yar te emo yar enme düze gel bize kalma güze gel yaza) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. kıtada _ŞAĞ sesleri zengin kafiyedir.

2. kıtadaki _Y sesi yarım kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _I eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. Kıtada _ARSIN ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.22.3 “MERDİVENDEN AŞAĞI” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Merdivenden Aşağı” adlı türküde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında da dünyanın geçiciliğinden bahsetmektedir.

3.23 MİRAS HAK DEĞİL Mİ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3508
İNCELEME TARİHİ : 19.7.1990

DERLEYEN
SELAHATTİN ERORHAN

DERLEME TARİHİ

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
NURETTİN KESER

MİRAS HAK DEĞİL Mİ

NOTAYA ALAN
ÖMER ŞAN

SÜRESİ :

12/8

(SAZ _____)

VAY Mİ RAS HAK DE ĞİL Mİ BEN DE

İS TE RİM İĞ NE DEN İP Lİ ĞE BİR BİR BÖ LE RİM

BA BA MIN Mİ RA SIN BEN DE İS TE RİM

ÇÖP LÜK TE BUL DU ĞUM YOR GA—N Nİ CO—L

12/8

Dİ (SAZ _____)

VAY HANI ARABA HANI MARABA HANE DÜKKAN OLMUŞ BÜTÜN HARABA
HANI SAMANLIKTAKİ KIRIK ARABA ON YEDİ DÜĞÜMLÜ URGAN NİCOLDİ

VAY HANI BABAMIN TOPRAK Lengerİ HAS PALITTANIDI O ET ÇENGELİ
GÖZÜME GÖRÜNMEZ TAVUK PİNGELİ DARMA DAĞIN DİPSİZ SEPET NİCOLDİ

VAY HANI BABAMIN REÇBER TAKIMI SENE^{De} EKERDİ ÜÇ GOT TOHUMU
VEREMEZDİ BİR ODAĞIN HAKKINI HANI ÇİFTE HİZMETKERLER NİCOLDİ

VAY BU KADAR MALIN HEPSİNE YANDIM KETEN GÖMLEK GİTTİ YELEĞE YANDIM
TENEKE CEZVELERİ TOKATTAN ALDIM YANI KIRIK KULPSUZ FİNCAN NİCOLDİ

Serbest:

(vay) MİRAS HAK DEĞİL Mİ BEN DE İSTERİM
İĞNEDEN İPLİĞE BİR BİR BÖLERİM
BABAMIN MİRASIN BEN DE İSTERİM
ÇÖPLÜKTE BULDUĞUM YORGAN NİC'OLDU

(vay) HANİ ARABA HANİ MARABA
HANE DÜKKÂN OLMUŞ BÜTÜN HARABA
HANİ SAMANLIKTAKİ KIRIK ARABA
ONYEDİ DÜĞÜMLÜ URGAN NİC'OLDU

(vay) HANİ BABAMIN TOPRAK LENERİ
HAS PALITTANIDI O ET ÇENGELİ
GÖZÜME GÖRÜNMEZ TAVUK PİNGELİ
DARMADAĞIN DİPSİZ SEPET NİC'OLDU

(vay) HANİ BABAMIN RENÇBER TAKIMI
SENEDE EKERDİ ÜÇ GOT TOHUMU
VEREMEZDİ BİR O DAĞIN HAKKINI
HANİ ÇİFTE HİZMETKERLER NİC'OLDU

(vay) BU KADAR MALIN HEPSİNE YANDIM
KETEN GÖMLEK GİTTİ YELEĞE YANDIM
TENEKE CEZVELERİ TOKATTAN ALDIM
YANI KIRIK KULPSUZ FİNCAN NİC'OLDU

3.23.1 Türkü Bilgileri

Adı: Miras Hak Değil Mi

TRT Repertuar No: 3508

Yöresi: Ağrı

Konusu: Mizahi

Kimden Alındığı: Nurettin KESER

Derleyen ve Notaya Alan: Selahattin ERORHAN, Ömer ŞAN

3.23.2 “MİRAS HAK DEĞİL Mİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 5 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 2. Kıtada ARABA sesleri tunç kafiye.

4. kıtadaki _M sesi yarım kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _ERİM ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3. Kıtada _İ eki redif görevinde kullanılmıştır.

4. Kıtada _I eki redif olarak kullanılmıştır.

5. Kıtada _DIM eki redif olarak kullanılmıştır.

3.23.3 “MİRAS HAK DEĞİL Mİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Miras Hak Değil Mi” adlı türkûde herhangi bir motife rastlanmamaktadır. Türkünün muhtevasına bakıldığında konu itibarıyla bir serzeniş hissedilmektedir. Türkûde bir babanın vefat etmesiyle babadan kalan mirastan yararlanamayan bir oğulun hikâyesi anlatılmaktadır. Türkünün gerçeklik payı ile ilgili herhangi bir konuya rastlanmamaktadır. Bu bakımdan türkû mizahi anlamda da yazılma ve bestelenme ihtimali de vardır.

Türkûde nesne (eşya) olarak bir takım unsurlar göze çarpmaktadır. Bunlar: İğne, iplik, yorgan, urgan, keten gömlek, yelek, kırık araba, et çengeli, tavuk pingeli, sepet, rençber takımı, teneke cezve, kulpsuz fındandır. Bu malzemelere bakıldığında hepsinin kıymetsiz ve ucuz eşyalar olduğunu görüyoruz. Hatta pek çok eşya için kırık, teneke, kulpsuz gibi sıfatların kullanılması o eşyaların değersiz olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu bakımdan bu eşyalar fakir bir ailenin kullanacağı eşyalardır. Türkûde kahramanın bu eşyalardan dert yanması ve kendisine bir şey kalmadığı için üzülmesi türkünün mizahi (gülünç) tarafını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla türkû için taşlama türü ile yazılmış ve mizahi konu edinen bir türkû olduğunu söyleyebiliriz.

3.24 SINESİNE SINESİNE

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 2125
İNCELEME TARİHİ : 11-10-1982

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
İSMET KOÇKAR

SÜRESİ :

DERLEYEN
İSMET KOÇKAR

DERLEME TARİHİ
10.12.1980

NOTAYA ALAN
ÖMER ŞAN

SINESINE SINESINE

[illegible]

SİNE SİNE SİNE SİNE
BEN GİDERİM VAY, VAY SİNE SİNE
GÜMÜŞ GERDANLIK TAKDIRMIŞ
KARDAN BEYAZ VAY, VAY SİNE SİNE

Baglanti- { SİR SİNGİLDAR, SİR SİNGİLDAR
KÖSTEK BELDE ÇİNGİLDAR
SİH SİNGİLDAR, SİH SİNGİLDAR
ZİNCİR BELDE ÇİNGİLDAR
SİR SİNGİLDAR, SİR SİNGİLDAR
MANÇER BELDE PARİLDAR

YARE KALDI, YARE KALDI
SİNEMDE BİR VAY, VAY YARE KALDI
DERMANSIZ BİR DERDE DÜSTÜM
BİR GÜMANIM VAY, VAY YARE KALDI.
Bağlantı:

EK NOT :

SİNESİNE SİNESİNE
BEN GİDERİM (vay vay) SİNESİNE
GÜMÜŞ GERDANLIK TAKTIRMIŞ
KARDAN BEYAZ (vay vay) SİNESİNE

Bağlantı:

ŞIK ŞINGILDAR
KÖSTEK BELDE CILGILDAR
ŞIK ŞINGILDAR ŞIK ŞINGILDAR
ZİNCİR BELDE CINGILDAR
ŞIK ŞINGILDAR ŞIK ŞINGILDAR
HANÇER BELDE PARILDAR

YARE KALDI YARE KALDI
SİNEMDE BİR (vay vay) YARE KALDI
DERMANSIZ BİR DERDE DÜŞTÜM
BİR GÜMANIM (vay vay) YARE KALDI

Bağlantı

3.24.1 Türkü Bilgileri

Adı: Sinesine Sinesine

TRT Repertuar No: 2125

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: Ömer ŞAN

3.24.2 “SİNESİNE SİNESİNE” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (vay vay) kısmı tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 2 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: Bulunmamaktadır.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada SİNESİNE redif olarak kullanılmıştır.

2. Kıtada YARE KALDİ redif olarak kullanılmıştır.

3.24.3 “SİNESİNE SİNESİNE” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türkünün muhtevasına bakıldığında aşk ve sevdâ üzerine yazılmış bir türkü olduğu görülmektedir. Türküde yer alan gümüş gerdanlık ve zincir gibi değerli eşyaların bulunması bahsedilen sevgilinin kıymetini ve önemini ortaya koymaktadır. Burada gümüş ve zincir sevgiliyle eş değer görülmüştür. Türküde geçen “şık şingıldar şık şingıldar” kelimesi ise gerdanlık ve zincirin birden fazla olmasını ifade etmektedir. Bu değerli eşyaların çıkardığı sesi somutlaştırmak için “şık şingıldar” ikilemi kullanılmıştır.

Son iki dizede ise sevgiliye olan hasret ve bu hasretliğin de sinesine verdiği yaradan bahsetmektedir. Bu durumu da “dermansız derde düştüm” dizesiyle anlatmaktadır.

3.25 ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1185
İNCELEME TARİHİ : 26-12-1975

DERLEYEN
ATEŞ KÖYOĞLU

YÖRESİ
AGRI

DERLEME TARİHİ
—1974—

KİMDEN ALINDIĞI
EKİPTEN

ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR

SÜRESİ :

NOTAYA ALAN
ATEŞ KÖYOĞLU

SU DAĞ LAR GAR LI DAĞ LAR GU LE ET RA FI GA VAK BAĞ LAR
BU DAĞ LAR Bİ Zİ MÖL SA GU LE ET RA FI Ü ZÜ MÖL LAR
BU DAĞ LA RU DAĞ LAR GU LE ET RA FI Çİ ÇEK MÖL LAR

GI RIK KÖP RÜ AL TIN DA GU LE MU RA DIN SU YU ÇAĞ LAR
YA Rİ NUY KU SU GEL MİŞ GU LE YAS TI Ğİ Dİ Zİ MÖL SA
YA RİM GUR BE TE GİT MİŞ GU LE YÜ RE ĞİM DUR MAZ YA NAR

GU LE U YAN SA BAH DIR GU LE YÜ RE Ğİ MİZ YA NIK DIR
" " " " " " " " " " " " " " " "
" " " " " " " " " " " " " " " "

—1—

ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR, (Gule)
ETRAFI GAVAK BAĞLAR,
GIRIK KÖPRÜ ALTINDA, (Gule)
MURADIN SUYU ÇAĞLAR.

Bağlantı { GULE UYAN, SABAHDIR GULE,
YÜREĞİMİZ YANIKDIR.

—2—

BU DAĞLAR BİZİM OLSA, (Gule)
ETRAFI ÜZÜM OLSA, (Gule)
YARIN UYKUSU GELMİŞ, (Gule)
YASTIĞI DİZİM OLSA.
Bağlantı

—3—

BU DAĞLAR ULU DAĞLAR, (Gule)
ETRAFI ÇİÇEK BAĞLAR,
YARIM GURBETE GİTMİŞ, (Gule)
YÜREĞİM DURMAZ YANAR.
Bağlantı

ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR (gule)
ETRAFI GAVAK BAĞLAR
GIRIK KÖPRÜ ALTINDA (gule)
MURADIN SUYU ÇAĞLAR

Bağlantı:

GULE UYAN SABAHTIR (gule)
YÜREĞİMİZ YANIKTIR

BU DAĞLAR BİZİM OLSA (gule)
ETRAFI ÜZÜM OLSA
YARIN UYKUSU GELMİŞ (gule)
YASTIĞI DİZİM OLSA

Bağlantı

BU DAĞLAR ULU DAĞLAR (gule)
ETRAFI ÇİÇEK BAĞLAR
YARIM GURBETE GİTMİŞ (gule)
YÜREĞİM DURMAZ YANAR

Bağlantı

3.25.1 Türkü Bilgileri

Adı: Şu Dağlar Garlı Dağlar

TRT Repertuar No: 2125

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: Ömer ŞAN

3.25.2 “ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (gule) tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _AĞLAR sesleri zengin kafiye.

2. kıtadaki _M sesi yarım kafiye.

3. Kıtada _AR sesleri tam kafiye.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 2. Kıtada OLSA redif olarak kullanılmıştır.

3.25.3 “ŞU DAĞLAR GARLI DAĞLAR” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Şu Dağlar Garlı Dağlar” adlı türkünde dikkat çeken motifler dağdır. Türkünde dikkat çeken unsurlardan biri de kavak ağacıdır. Türk kültüründe ve dünya kültüründe ağaç önemli bir yere sahiptir ve hemen hemen tüm anlatılarda ağaçla ilgili tasvirler veya işlevlere yer verilmektedir. Türkünün başlığından yola çıkarak bir kış mevsiminin betimlendiği görülmektedir. Türkünde yer verilen diğer tüm tasvirler sevgiliye olan aşk ve özlemi konu edinmektedir.

3.26 TARAMA YAR TARAMA

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2624
İNCELEME TARİHİ : 22.11.1984

YÖRESİ
AĞRI-ELEŞKİRT

KİMDEN ALINDIĞI
BURHAN ÇAÇAN

SÜRESİ

♩ = 96 %

DERLEYEN
BURHAN ÇAÇAN

DERLEME TARİHİ
30.10.1984

NOTAYA ALAN
ERKAN SURMEN
16.1.1985

TARAMA YAR TARAMA (HELE YAR YAR GÜLENDE)

The musical score is written in staff notation with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 9/8. The tempo is marked as ♩ = 96. The score consists of eight staves of music. The lyrics are written below the notes. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign. The second staff has a triple measure rest (3.) over the first three measures. The third staff has a triple measure rest (3.) over the first three measures and a double measure rest (2.3) over the next two measures. The fourth staff has a double measure rest (2.) over the first two measures. The fifth staff has a double measure rest (2.) over the first two measures. The sixth staff has a double measure rest (2.) over the first two measures. The seventh staff has a double measure rest (2.) over the first two measures. The eighth staff has a double measure rest (2.) over the first two measures. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

TA RA MA YAR TA RA MA
MEN Dİ LİM DE KA RE VA R
TAN DİR YAK TIM TER LE Dİ M

YAR ZÜ LÜ FÜN TA RA MA BEN BU DERT TEN Ö LÜR SE M
YÜ RE GİM DE YA RE VA R NE BEN DÜ M KURTU L DU M
ÇIK TIM HA VA SEY LE Dİ M DE SE ER VA RIM GEL Dİ

MEL HE MOL MA YA RA MA RE LE YAR YAR GU LEN DE
NE BU DER DE CA REM VAR
GO CU GUR BA NEY LE RİM

GU LE N DE YAR GU LE N DE AK LI MI BA Ş DA NAL Dİ

YAR YÜ ZÜ ME GU LE N DE HE LE HE LE YAR YAR GU LEN DE

GU LE N DE YAR GU LE N DE AK LI MI BA Ş

DA NAL Dİ YAR YÜ ZÜ ME GU LE N DE

— 1 —
TARAMA YAR TARAMA
YAR ZÜLFÜN TARAMA
BEN BU DERTTEN ÖLÜRSEM
MELHEM OLMA YARAMA
[HELE HELE YAR YAR GÜLENDE
GÜLENDE YAR GÜLENCE
AKLIM BAŞTAN ALDI
YAR YÜZÜME GÜLENDE

— 2 —
MENDİLİME KARE VAR
YÜREĞİME YARE VAR
NE BEN ÖLDÜM KURTULDUM DESELER YARIM GELDİ
NE BU DERDE CARE VAR
Bağlantı

— 3 —
TANDIR YAKTIM TERLEDİM
ÇIKTIM HAVAS EYLEDİM
GOÇU GURBAN EYLERİM
Bağlantı.

TARAMA YAR TARAMA
YAR ZÜLÜFÜN TARAMA
BEN BU DERTTEN ÖLÜRSEM
MELHEM OLMA YARAMA

Bağlantı:

HELE HELE YAR YAR GÜLENDE
GÜLENDE YAR GÜLENDE
AKLIMI BAŞTAN ALDI
YAR YÜZÜME GÜLENDE

MENDİLİNDE KARE VAR
YÜREĞİMDE YARE VAR
NE BEN ÖLDÜM KURTULDUM
NE BU DERDE ÇARE VAR

Bağlantı

TANDIR YAKTIM TERLEDİM
ÇIKTIM HEVES EYLEDİM
DESELER YARİM GELDİ
GOÇU GURBAN EYLERİM

Bağlantı

3.26.1 Türkü Bilgileri

Adı: Tarama Yar Tarama

TRT Repertuar No: 2624

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Burhan ÇAÇAN

Derleyen ve Notaya Alan: Burhan ÇAÇAN, Erkan SÜRMEN

3.26.2 “TARAMA YAR TARAMA” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada ARAMAsesleri zengin kafiye.

2. kıtada _ARE sesleri zengin kafiye.

3. Kıtada _İ sesi yarım kafiye.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 2. Kıtada VAR redif olarak kullanılmıştır.

3. Kıtada _M eki redif görevinde kullanılmıştır.

3.26.3 “TARAMA YAR TARAMA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Tarama Yar Tarama” adlı türküde bulunan motif koçtur. Koç hayvanı Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Türkler tarih boyunca bazı hayvanlara özel önem vermiştir. At, geyik, koyun, koç, dağ keçisi bu hayvanlardan en belirgin olanlardır. Bu

bağın tek nedeni yoktur ama bunca değerli sayılmalarında ve kutsallık atfedilmesinde, Türklerin yaşamındaki vazgeçilmez işlevlerinin büyük payı bulunduğu rahatlıkla söylenebilir. “Koç da kutsanmış bir motif olarak Türklerin doğumdan yaşama ve yaşamdan ölüme kadar her anlarında bazen ‘koruyucu güç, kuvvet, bazen yiğitlik, bazen ‘bereket, bolluk’ ve bazen de ‘nazarlardan korunma’ gibi sembolik ifadelerle hayatın önemli bir parçası olmuştur (Güven, 2019: 5). Dolayısıyla koçun Türk kültüründe ayrı bir öneminin olduğunu görmekteyiz. Koç hayvanını pek çok coğrafyada görmek mümkün olmuştur. Özellikle Sibiry, Altay Bölgesi, Kazakistan, Kırgızistan, Türkistan, Özbekistan, Artvin, Kars, Tunceli, Van, Erzurum, Erzincan, Ahlat, Ordu, Bitlis, Ağrı, Erciş, Malatya, Tercan, Sivas, Rize, Trabzon, Akşehir ve Afyon gibi şehirler örnek verilebilir.

Koçla ilgili bir diğer konu da koçun kurban edilmesiyle ilgilidir. Türküde sevgilinin dönmesine karşılık koç kurban edileceği belirtilmiştir. Bu husus İslamiyet’teki kurban olayını hatırlatmaktadır. Hz. İbrahim, dilekleri ve duaları yerine geldiği ve kabul edildiği için oğlu Hz. İsmail’i Allah’a kurban etmek ister. Allah kurban için Hz. İbrahim’e bir koç gönderir ve Hz. İbrahim Allah tarafından gönderilen koçu keser. Türküde de yer aldığı gibi oğlan, sevgilinin gelmesi için bazı dileklerde bulunmuştur. Eğer dilekleri kabul olur sevgiliye kavuşursa koç kurban vereceğini belirtmiştir.

Türkünün muhtevasına bakıldığında da mani nazım şekli ile yazılan bu türküde sevgiliye olan özlem ve aşk anlatılmaktadır. Türküde üzerinde en çok durulan yön, sevgilinin gülüşüdür. Sevgilinin gülüşü ile birlikte tüm dertlerin unutulduğu ve insanın akli başından gittiği anlatılmaktadır. Türkünün içeriğinde dikkat edilmesi gereken bir nesne vardır. Bu nesne tandır’dır. Daha çok Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde olan tandır kültürü, bir ekmek çeşididir. Türküde tandırın olması bölgenin kültürü hakkında bilgi vermesi açısından önem teşkil etmektedir.

3.27 YONCA EKTİM GÜL BİTTİ

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 5048
İNCELEME TARİHİ: 29.02.2016

DERLEYEN:
Tekin SUNAY

YÖRESİ:
AĞRI/TUTAK

YONCA EKTİM GÜL BİTTİ

DERLEME TARİHİ
--

KAYNAK:
Ahmet SUNAY

NOTAYA ALAN:
Gürkan ORTAKALE

M: 2/4 = 92

(SAZ.)

5

9

13

17

21

25

29

YON CA EK TİM GÜL BİT Tİ
EL EY LE DİM GEL ME DİN
BU YA MA CİN GE VE Nİ

VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR DA LIN DA BÜL BÜL ÖT TÜ
VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR İŞ MAR ET TİM DÖN ME DİN
VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR GE VEN SAR MIŞ GE VE Nİ

GA DA NA LİM DA LIN DA BÜL BÜL ÖT TÜ DER Dİ NA LİM
GA DA NA LİM İŞ MAR ET TİM DÖN ME DİN DER Dİ NA LİM
GA DA NA LİM GE VEN SAR MIŞ GE VE Nİ DER Dİ NA LİM

ÖT ME BÜL BÜ LÜ MÖT ME VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR
YO LU NA SER GE NOL DUM VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR
PA ŞA DA NE MİR GEL MIŞ VAY GI ZAY GI ZAY NAZ LI YÂR

YÂ RİM GUR BE TE GİT Tİ GA DA NA LİM YÂ RİM GUR BE
KİY ME Tİ Mİ BİL ME DİN GA DA NA LİM KİY ME Tİ Mİ
SE VE NAL SIN SE VE Nİ GA DA NA LİM SE VE NAL SIN

TE GİT Tİ DER Dİ NA LİM
BİL ME DİN DER Dİ NA LİM
SE VE Nİ DER Dİ NA LİM

Kıtası
Çiftölçek

YONCA EKTİM GÜL BİTTİ

- 2 -

1.

YONCA EKTİM GÜL BİTTİ (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
DALINDA BÜLBÜL ÖTTÜ (Gadan alim)
DALINDA BÜLBÜL ÖTTÜ (Derdin alim)
ÖTME BÜLBÜLÜM ÖTME (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
YÂRİM GURBETE GİTTİ (Gadan alim)
YÂRİM GURBETE GİTTİ (Derdin alim)

2.

EL EYLEDİM GELMEDİN (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
İŞMAR ETTİM DÖNMEDİN (Gadan alim)
İŞMAR ETTİM DÖNMEDİN (Derdin alim)
YOLUNA SERGEN OLDUM (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
KIYMETİMİ BİLMEDİN (Gadan alim)
KIYMETİMİ BİLMEDİN (Derdin alim)

3.

BU YAMACIN GEVENİ (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
GEVEN SARMIŞ GEVENİ (Gadan alim)
GEVEN SARMIŞ GEVENİ (Derdin alim)
PAŞADAN EMİR GELMİŞ (Vay gız ay gız ay nazlı yâr)
SEVEN ALSIN SEVENİ (Gadan alim)
SEVEN ALSIN SEVENİ (Derdin alim)

İŞMAR: Göz ve kaşla yapılan ve bir şey anlatmaya çalışan işaret.
GEVEN: Baklagillerden dikenli bir bitki.

YONCA EKTİM GÜL BİTTİ (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
DALINDA BÜLBÜL ÖTTÜ (Gadan alim)
DALINDA BÜLBÜL ÖTTÜ (Derdin alim)
ÖTME BÜLBÜLÜM ÖTME (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
YARİM GURBETE GİTTİ (Gadan alim)
YARİM GURBETE GİTTİ (Derdin alim)

EL EYLEDİM GELMEDİN (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
İŞMAR ETTİM DÖNMEDİN (Gadan alim)
İŞMAR ETTİM DÖNMEDİN (Derdin alim)
YOLUNA SERGEN OLDUM (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
KIYMETİMİ BİLMEDİN (Gadan alim)
KIYMETİMİ BİLMEDİN (Derdin alim)

BU YAMACIN GEVENİ (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
GEVEN SARMIŞ GEVENİ (Gadan alim)
GEVEN SARMIŞ GEVENİ (Derdin alim)
PAŞADAN EMİR GELMİŞ (Vay gız ay gız ay nazlı yar)
SEVEN ALSIN SEVENİ (Gadan alim)
SEVEN ALSIN SEVENİ (Derdin alim)

3.27.1 Türkü Bilgileri

Adı: Yonca Ektim Gül Bitti

TRT Repertuar No: 5048

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Ahmet SUNAY

Derleyen ve Notaya Alan: Tekin SUNAY, Gürkan ORTAKALE

3.27.2 “YONCA EKTİM GÜL BİTTİ” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: (Vay gız ay gız ay nazlı yar, gadan alim, derdin alim) kısımları tekrarlanmıştır.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _T sesiyarım kafiyesidir. 2. Kıtada

3. kıtadaki _EVEN sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. kıtada _Tİ eki redif görevinde kullanılmıştır.

2. Kıtada _MEDİN ekleri redif olarak kullanılmıştır.

3. Kıtada _İ eki redif olarak kullanılmıştır.

3.27.3 “YONCA EKTİM GÜL BİTTİ” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Yonca Ektim Gül Bitti” adlı türküde yer alan motifler “gül ve bülbül” motifleridir. Gül ile bülbül arasında yaşandığı hayal edilen alegorik aşk, Doğu ve Batı edebiyatlarında karşılaşılan ortak bir temadır. Türk edebiyatında ise Fars edebiyatının etkisiyle XIII. yüzyıldan itibaren müstakil olarak görülmeye başlanan bu tema, Türk dünyası ve kültürü için son derece önemli olan Doğu Türkçesi (Çağatay Türkçesi) ve

Batı Türkçesi (Osmanlı Türkçesi) gibi iki ayrı yazı dilinin etkin olduğu Orta Asya ve Anadolu coğrafyalarında ortak bir edebî motif olarak işlenmiştir (Bakırcı, 2015: 48).

Türkünün muhtevasına bakıldığında aşk ve özlem konusu üzerine durulmuştur. Sevgilinin gurbete gitmesi bülbülün avaz avaz ötmesine sebep olmuştur. Kahraman ve bülbül arasında geçen diyalog sevgilinin gurbete gittiği üzerine olmuştur.

3.28 YONCALI'DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

T H M REPERTUAR SIRA No: 2121

İNCELEME TARİHİ: 11.10.1982

YÖRESİ:

AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI:

İSMET KOÇKAR

SÜRESİ: ♩.=96

DERLEYEN:

İSMET KOÇKAR

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN:

ÖMER SAN

YONCALIDAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA (GAZ)

YON MU CA RAT LI KE DAN NA GAZ LAR ÇI KAR CA YI RIN DA OY NA ŞIR KAZ RA LAR KIR YA ÇI RIM ÇE DEN Çİ AY Gİ Bİ Kİ RA RİL DIM YÜ RE YA Yİ LAR ÇOK YA NAZ Nİ Lİ MA DIR GEL Çİ KA Mİ YOR MAZ LAR GE LİN BA YI LERKİZ RA LAR GA ZI GAZ NA Zİ NAZ NA ZET ME GEL YA Nİ MA GAZI GAZ NA Zİ NAZ Gİ YA RIM BEN CANI MA

—1—
YONCALIDAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA
KIR ÇİÇEĞİ GİBİ KIRA YAYILA
ÇOK NAZLIDIR ÇIKAMAZLAR BAYIRA

—2—
MURAT KENARINDA OYNAŞIR GAZLAR
YARIMDEN AYRILDIM YÜREĞİM SIZLAR
YANIMA GELMİYOR GELİNLER KIZLAR

—Bağ—

—Bağ—

—3—
GAZIM GİDER BEN ARDINA BAKARIM
GÖZLERİMDEN KANLI YAŞLAR DÖKERİM
HEM DİRDİNİ HEM DE NAZIN ÇEKERİM

Bağ:

GAZ, GAZ, NAZ, NAZ, NAZ ETME GEL YANIMA
GAZ, GAZ, NAZ, NAZ GİYARIM BEN CANIMA

YONCALIDAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA
KIR ÇİÇEĞİ GİBİ KIRA YAYILA
ÇOK NAZLIDIR ÇIKAMAZ BAYIRA

Bağlantı:

GAZI GAZ NAZI NAZ NAZ ETME GEL YANIMA
GAZI GAZ NAZI NAZ GIYARIM BEN CANIMA

MURAT KENARINDA OYNAŞIR KAZLAR
YÂRİMDEN AYRILDIM YÜREĞİM SIZLAR
YANIMA GELMİYOR GELİNLER KIZLAR

Bağlantı

GAZİM GİDER BEN ARDINA BAKARIM
GÖZLERİMDEN KANLI YAŞLARDÖKERİM
HEM DİRDİNİ HEM DE NAZIN ÇEKERİM

3.28.1 Türkü Bilgileri

Adı: Yoncalıdan Gazlar Çıkar Çayıra

TRT Repertuar No: 2121

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: İsmet KOÇKAR

Derleyen ve Notaya Alan: İsmet KOÇKAR, Ömer ŞAN

3.28.2 “YONCALI’DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Üçer dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 2. kıtada _ZLAR sesleri zengin kafiye.

3. Kıtada _K sesi yarım kafiye.

3. kıtadaki sesleri zengin kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü:Bent (a a a, b b b)

Redif: 1. Kıtada _A eki redif görevinde kullanılmıştır.

3. Kıtada _ERİM ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

3.28.3 “YONCALI’DAN GAZLAR ÇIKAR ÇAYIRA” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

“Yoncalı’dan Gazlar Çıkar Çayıra” isimli türküde kaz önemli bir hayvandır. “Kaz”, hem evcil, hem de yaban hayatı yaşayan bir kuş türü olmasından ötürü türkülerde çokça yer almaktadır. Kazların türkülerimizde yer almasında öncelikle mitolojinin, ardından da yaşam alanlarının etkisinin payı olduğu söylenebilir. Başta efsaneler olmak üzere, tarihsel dönemler ve yaşanmış gerçeklerin hem doğada, hem de insan hayatından karşılık bulduğu, bunlar içerisinde “kaz” figürü etrafında türküler söylendiği görülmektedir. Kaz ve onun etrafında söylenen türkülerde başlıca iki önemli gösterge söz konusudur: Bunlardan birincisi kazların görüntüsü ve yaşam alanları ile insanlar ve bunlar içerisinde güzellik göstergesi olarak kızlar; diğeri de kazın kimlik göstergesi olarak kendine özgü yapısıdır.

Genellikle güzellik imgesi olarak kadın ve kızı temsil ettiği, kazın görüntüsü, yaşıyışı ve ötüşü ile farklı çağrışımlara neden olduğu görülür. Turna kuşu ile birlikte baharı müjdeleyen kaz, su kenarlarında bulunmaları ve birbirleri ile kurdukları ilişkiler bakımından farklı yansımalarla kaynaklık etmektedirler. Turna, rdek ve kaz, ortak bir mekâna sahip olmalarından ötürü, çevre ilişkilendirmeleri her zaman aynı olmuştur. Benzetme ve çağrışımlarda, bu üç kuşun ilişkilendirmelerine sıklıkla şahit oluruz. Bu bakımdan kaz, Türk kültürünün en önemli göstergesi olarak türkülerde yer edinmiştir.

Türkünün muhtevasına bakıldığında ayrılığa olan sitem anlatılmaktadır. Trkde sevgilinin derdini ve nazını çeken kahraman ayrılıktan şikâyet etmektedir. Trkde mekân ismi olarak Yoncalı geçmektedir. Yoncalı, Ağrı ilinin merkezine bağlı bir köydür. Yoncalı Köyü, Ağrı Merkeze 9 kilometre uzaklıktadır. Köyün eski adı 1902 yılı kayıtlarında bugünkü ismi iken, 1918 yılı kayıtlarında Ermenice’de “yoncalı” anlamına gelen Aravdk ya da Aravdots olarak geçmektedir. Görüldüğü zere Ağrı’dan derlenen türküde gerçek mekân isimleri kullanılmıştır.

3.29 YÜKSEK KUNDURALARIM

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3541
İNCELEME TARİHİ: 12.10.1990

YÖRESİ
ELEŞKİRT

KİMDEN ALINDIĞI
EROL PARLAK

YÜKSEK KUNDURALARIM

DERLEYEN
EROL PARLAK

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
EROL PARLAK

SÜRESİ: ♩ = 100

YÜKSEK KUN DU RA LA RI MÜSTÜ NÜ FI R
ÇA LA RIM KIZ SE NE YAR Dİ YE Nİ BE NO
NU PA R ÇA LA RIM AT DIM SAN DA Lİ YE Yİ
O TU R VA Lİ DE MO TUR HERNE
RE YE Gİ DER SE NO Y GÖ TÜ R VA Lİ DEM GÖ TÜR

M.ÖZBULAK

-1-

YÜKSEK KUNDURALARIM
ÜSTÜNÜ FIRÇALARIM
KIZ SENE YAR DİYENİ
REN ONU PARÇALARIM
—BAĞLANTI—

-2-

SANDIK SANDIK ÜSTÜNE
KÖY SANDIĞI ÜSTÜNE
ERGEN KIZIN YATAĞI
KARVULANIN ÜSTÜNE
ERGEN OĞLANIN YATAĞI
SARI HESİR ÜSTÜNE
—BAĞLANTI—

-3-

GİDERİM ÖYLESİNE
KARAGÖZ MEHLESİNE
KARAGÖZ EVDE YOHSA
GİDERİM ÖYLESİNE
—BAĞLANTI—

—BAĞLANTI—
ATTIM SANDALİYEYİ
OTUR VALİDEM OTUR
HER NEREYE GİDERSEN
GÖTÜR VALİDEM GÖTÜR

YÜKSEK KUNDURALARIM
ÜSTÜNÜ FIRÇALARIM
KIZ SENE YAR DİYENİ
BEN ONU PARÇALARIM

Bağlantı:

ATTIM SANDALYİYİ
OTUR VALİDEM OTUR
HER NEREYE GİDERSEN (OY)
GÖTÜR VALİDEM GÖTÜR

SANDIK SANDIK ÜSTÜNE
KOY SANDIĞI ÜSTÜNE
ERGEN KIZIN YATAĞI
KARYOLANIN ÜSTÜNE

Bağlantı

ERGEN OĞLAN YATAĞI
SARI HESİR ÜSTÜNE

GİDERİM ÖYLESİNE
KARAGÖZ MEHLESİNE
KARAGÖZ EVDE YOHSA
GİDERİM ÖĞLESİNE

Bağlantı

3.29.1 Türkü Bilgileri

Adı: Yüksek Kunduralarım

TRT Repertuar No: 3541

Yöresi: Ağrı

Konusu: Aşk Sevda

Kimden Alındığı: Erol PARLAK

Derleyen ve Notaya Alan: Erol PARLAK

3.29.2 “YÜKSEK KUNDURALARIM” Adlı Türkünün Şekil Analizi

Nazım Türü: Türkü

Nakarat: Belirtilmemiş.

Nazım Birimi: Dörder dizeli 3 kıtadan oluşmaktadır.

Ölçüsü: 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kafiye: 1. Kıtada _A sesi yarım kafiye.

2. kıtada _LE sesleri tam kafiye görevindedir.

Kafiye Örgüsü: Mani (a a b a)

Redif: 1. Kıtada _LARIM ekleri redif görevinde kullanılmıştır.

2. Kıtada ÜSTÜNE redif görevinde kullanılmıştır.

3. Kıtada _SİNE ekleri redif olarak kullanılmıştır.

3.29.3 “YÜKSEK KUNDURALARIM” Adlı Türkünün Muhteva Analizi

Türkünün muhtevasına bakıldığında aşk üzerine yakılmış bir türkü olduğu görülmektedir. Türküde yer alan kundura önemli bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte genellikle damat olanların kundura giymesi ve fırçalaması önemli bir detaydır. Dolayısıyla türküde evlilik zamanının geldiği ima edilmiştir. Türküde değinilmesi gereken bir konu da çeyiz sandığıdır. En eski dönemlerden bugüne kadar pek çok kültürde halkın günlük yaşamında önemli yer tutan sandıklar, her dönemde ve kültürel ortamda kendine özgü içerik almasına rağmen, yapısal olarak ana vazifesini kaybetmemiştir. Edebi eserlerde sandık, milli kültür öğelerini taşıyan sözcük, belli bir kültürün kodu olarak sunulur. Yazarı sandığın biçiminden ziyade, onun koruyucu özelliği, milli kültürün izlerini yansıtan içeriği ilgilendirir. Bir taraftan sandık, milli ve dini gelenekleri içine toplayan, onları koruyan bir mikro dünya; diğer taraftan ana kahramanın gençliğinin en güzel umutlarını ve değerli hatıralarını kendisinde barındıran bir hatıra kutusudur. Aynı zamanda somut gibi kabul edilen sandık, yaşlılar için geçmişin ve soyut düşüncelerinin, manevi değerlerinin şahidi olan canlı bir nesnedir. Eskimiş, yıpranmış sandıklar her yaşlı için geçmiş dönemin yeni zaman koşullarında da devam edebilmesine destek olan en değerli eşyadır (Yıldırım, 2019: 600). Türküde de “Sandık Sandık Üstüne, Koy Sandığı Üstüne, Ergen Kızın Yatağı, Karyolanın Üstüne” şeklinde geçmektedir.

Türküde geçen “Sarı Hesir Üstüne” dizesi de önem arz etmektedir. Sarı rengi Türk kültüründe önemli bir renk olup merkezîyeti ve gücü temsil etmektedir. Merkezin hâkimiyetini ve gücü ifade eden sarı, tarihte Türklerin sıkça kullandığı renklerden biri olmuştur. Bu anlayış onların en eski inançlarından olan Şamanizm’den kaynaklandığı düşünülmektedir. Türklerde hep sarı renk (altın sarısı- sıрма rengi) ile ifade edilmiş ve Ülgen’in tahtı nasıl devletin, ülkenin ve dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise, tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinin sembol rengi olmuştur. Bu yüzden Türk sarısına altın sarısı denirdi. Altın sarısı destanlarda hâkimiyet sembolü olarak kullanıldı. Sonuç olarak; Türk toplumu ataerkil bir toplum yapısına sahiptir. Bu nedenle evin başında hâkimiyet kuran kişi, erkektir. Bu bakımdan türküde ergen oğlanın yatağının sarı hesir üstüne konulması önemli bir detaydır.

4 BÖLÜM

4.1 OYUN HAVALARI

1AĞRI OYUN HAVASI

2 BASSO Basma

3 ÇİMEN ÇİÇEK

4 ÇOBAN ALİ

5 GÜLİSTAN OYUN HAVASI

6 HESİKO

7 KAZ KAZ

8 LURKE Lorke

9 MEYRİKO Meyrem

10 PAPBURI Örük

11 TİLLARA

12 YÜKSEL BARI

13 ZEYNİKO

TRT Repertuarında bulunan Ağrı yöresine ait oyun havalarında söz bulunmamaktadır.

SONUÇ

Türk toplumunun önemli kültür değerlerinden biri olan türküler, yapıları, ezgileri ve konuları açısından olduğu gibi barındırdıkları motifler açısından da incelemeye değer zenginliklerle doludur. Yukarıda şekil incelemesi ve analizi yapılan Ağrı yöresi türkülerinde pek çok motif bulunmaktadır. Türkülerde karşılaşılan motifler olarak dağ, kurt, ağaç, elma, su, kaz, at örnek verilebilir. Türkülerde tespit edilen bu motiflerin pek çoğunun Türk halk şiiri, folkloru, Türk mitolojisi, gelenekleri, görenekleri ve diğer anlatı türlerinde görülmekte ve sıkça kullanılmaktadır.

Ağrı yöresinden derlenen türkülerde doğa motiflerinin kullanım sıklığı, Türk toplumunun yüzlerce yıldır doğa ile iç içe ve barışık olması ile açıklanabilir. Bir diğer yandan Ağrı yöresinin düz bir ovaya sahip olması ve heybetli büyük dağlara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca tespit edilen motif ve unsurların Türk destanlarında, hikâyelerinde sevilen ve adı sıkça bahsedilen hayvan motiflerinin, ağaç isimlerinin ve su kaynaklarının türkülerde de yer alması tesadüf olmadığı görüşündeyiz. Türk toplumunun önemli bir değeri olan türkülerde yer alan motifler, kültürel zenginliğin, çeşitliliğin, folklorik değerlerin yansıması olarak karşımıza çıkar.

KAYNAKÇA

- Arat, R. R. (1991). Eski Türk Şiiri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. s.79-81.
- Artun, E. (2003). Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler. 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu, Muğla, s.2-3.
- Atalay, B. (1994). Divanü Lügati't-Türk. C.III, TDK Yayınları, Ankara, s.3-4.
- Alpaslan, İ. (1995). Her Yönüyle Ağrı. Tutibay Yayınları. Ankara.
- Alptekin, A. B. (2002). Taşeli Platosu Masalları, Ankara: Akçağ Yayınları
- Altun, Z. (2019). Türk Kültüründe “Kurt Kavramı” Üzerine Bir İnceleme, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 8(22), s. 91-108.
- Ali, H. (1932). Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. Remzi Kitaphanesi, İstanbul, s.26-28.
- Ayva, A. (2009). “Âşıkların Dilinde ‘Elma-Sevgili’ İlişkisi”. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, 2(1), s. 93-98.
- Bakırcı, F. (2015). Türk Dünyasında Ortak Bir Tema: Gül İle Bülbül Hırkatî, Salâhî, Rifâî, Kara Fazlî, İznikli Bekâyî’de Gül İle Bülbül Temasının Karşılaştırılması, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, s. 48-71.
- Bakırcı, N. (2006). Niğde Masalları, Niğde.
- Bekki, S. (2004). Baş Yastıkta Göz Yolda - Sivas Türküleri. Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.26-117.
- Bulut, E. M., Ayhan. N. (2007). Ağrı Kültür ve Turizm Rehberi. Ağrı: Ağrı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s.8-9.
- Bozyiğit, A. E (1993). Halk Kültürümüzde Keklik Motifi ve Çukurova’dan Örnekler.

- Çobanoğlu, S. (2020). Abakan Türklerinin (Sagay) Destanlarında Halk İnançları Bağlamında “Dağ Kültü, Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 1(1), 43-58.
- Çoruhlu, Y. (2012), “Arkeolojik Kazı Sonuçlarına Göre Türklerde Mezarlara At Gömme Geleneği” Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Tarih ve Medeniyetler Tarihi Bildiriler Volume I Ankara, 1051-1071.
- Dilçin, C. (1995). “Yeni Tarama Sözlüğü”.TDK Yayınları, Ankara.
- Dilçin; Cem (1983), “Örneklerle Türk Şiir Bilgisi”. , TDK Yayınları. Ankara.
- Ercilasun A. B. (2002). “Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi”. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.31-49.
- Dizdaroğlu, H. (1969). “ Halk Şiirinde Türler”. Ankara, s.103.
- Ergin M. (1971). “Azeri Türkçesi”. İstanbul, s.7-10.
- Eraslan, K.(1993). “Çağatay Edebiyatı”. TDV Yayınları, İstanbul, s.118.
- Efendioğlu, S. (2018). Ağrı İli Ağızlarından Derlemeler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erzurum, s.1418.
- Elçin, Ş. (1981). “Halk Edebiyatına Giriş”. Ankara, s.189.
- Güven, O. (2019). “Ahıska’dan Artvin’e Koç-Koyun Formlu Mezar Taşları”, Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Bahaeddin Ögel Sayısı, Yıl 4, Sayı 1, s. 5.
- Gürman Ş. A. (2021) “Modern Şiirde Elma Sembolü”. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 70, Sayı 70, s. 245-269.
- Halaçoğlu, Y. (1988). “Ağrı Maddesi”. İslam Ansiklopedisi, Cilt: 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul s. 479.
- Hatunoğlu, B. Y, Gül, A. (1999). Ağrı İli ve Havalisi Tarihi. Ağrı: Ağrı Valiliği Kültür Yayınları. s.22.
- Kabaklı, A. (1985). “Türk Edebiyatı”. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 6. Baskı, C.1, İstanbul.

- Karaca, E. G. ve Şar S. (2016). Geçmişten Günümüze Kına, Lokman Hekim Dergisi, 6(2):30-37.
- Karadeniz, B. (1999). Kömür Gözlüm – Türküler. Özgür Yayınları, İstanbul, s.18.
- Karahan L. (1996). “ Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması”, TDK Yayınları, Ankara,s53-96.
- Kaya, D. (2004). “Anonim Halk Şiiri”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kayaokay, İ. (2019). Türk Halk Şiirinde Keklik ve Âşık Osman’ın Bir Mecmuada Kayıtlı Keklik Destanı, II. Uluslararası Develi - Âşık Seyrânî Ve Türk Kültürü Kongresi, s. 199.
- Kesik, B. (2018). Atasözleri ve Deyimlerimizde Deve, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, s. 825-840.
- Köksal, H. (1978). Türk Halk Edebiyatı, Toker Yayınları, İstanbul, s.195.
- Köprülü, F. (1966). “Türk Edebiyatı’nda İlk Mutasavvıflar”. 2. Baskı, s.210.
- Köprülü, F. (2004). Edebiyat Araştırmaları- I. Akçağ, Ankara, s.70-116.
- Ögel, B. (1995). Türk Mitolojisi I-II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öncü, A. (2011). Trabzon Türküleri, (Tasnif, İnceleme, Metin). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Öztelli, C. (1972). Evlerin Önü. İstanbul, s.10-13.
- Özarslan, M. (2003). Türk Kültüründe Ağaç ve Orman Kültü, Türk Bilig Dergisi, S.5, s. 94-102.
- Özcan, N. (2019). Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Fesin Yansıması Bağlamında Antepli Aynî’nin Divanında Fes, İnsan Dergisi, Sayı 22, s. 831-851.
- Ragıp, M. (1928). “Anadolu Türküleri ve Mûsiki İstikbalimiz”. İstanbul, s.208.
- Sakaoğlu, S. (2010). Masal Araştırmaları, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1987). “Halk Edebiyatı Kavramı Üzerine”, II. Uluslar arası Türk Halk

Edebiyatı Semineri, Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Eskişehir, s.287-294.

Sami, ř. (2015). “Kamus-ı Trk”. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Sarıtaş, U. (2020). “Bülbül” İmgesi zerinden Türk şiirindeki Geleneksel İmgenin Değişimine Karşılaştırmalı Bir Bakış, International Journal of Filologia (IJOF) Dergisi, 3(4), 350-362.

Soysaldı, A. (2017). Türklerde Yıldız Motifi Ve Teke Yöresi Yıldızlı Zili (Burdur Müzesi) rnekleri, 9. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi, s. 425.

Soysaldı A. ve Gök E. ř. (2020). Türk Kumaşlarında Görülen Ay-Yıldız Motifi, Milli Folklor Dergisi, S. 126, s. 136-152.

Sme, G. ř. (2017). Türk Kültüründe Değerler Simgesi Gl, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, S.13, s.105-123.

Thompson S. (1946). Halk Edebiyatı Motif Dizini, Folklor Enstitüsü, Bloomington, s.415.

Vural, F.G. (2011). Türk Kültürünün Aynası: Türküler. e-Journal of New World Scienses Academy, 6(3), 397-411.

Yıldırım, R. Y. (2019). Kültürel Değerlerin Mikro Dünyası Olarak Sandık İmajı, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt 12, Sayı 27, s. 600-610.

Yıldız, ř. N. (2011). Türk Halk Anlatılarında Hayvan Motifleri, Elazığ Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, O. ve Ertuğrul, M. (2015). Türk Kültüründe Deve Güreşleri, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, s. 157-174.

Yuvalı, A. ve Erz M. (1986). Fırat Havzasının Türk Tarihindeki Yeri. Türk Kültürü Dergisi, Sayı: Ocak/1986, s. 3-23.

Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/Murat_Nehri (Erişim Tarihi: 23/06/2021).

Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kurt> (Erişim Tarihi: 23/06/2021).